

ΣΧΟΛΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

**Η ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ
ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΣΤΗΝ Ε.Ε**

ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΚΟΚΟΛΟΓΙΑΝΝΗ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ, 2024

ΣΧΟΛΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

**Η ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ
ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΣΤΗΝ Ε.Ε**

**Διπλωματική Εργασία η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση
Μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στο τμήμα Δημόσιας
Διοίκησης, στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος**

ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΚΟΚΟΛΟΓΙΑΝΝΗ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ, 2024

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Καλλιόπη Κοκολογιάννη, 2024

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της Διπλωματικής Εργασίας από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

Σελίδα εγκυρότητας

Ονοματεπώνυμο Φοιτήτριας: Καλλιόπη Κοκολογιάννη

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας: Η εξελικτική πορεία της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στην Ε.Ε

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις 13/09/2023 από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτη/ος επιβλέπουσα/ων (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος): ονοματεπώνυμο, βαθμίδα, υπογραφή

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: ονοματεπώνυμο, βαθμίδα, υπογραφή

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: ονοματεπώνυμο, βαθμίδα, υπογραφή

Υπεύθυνη Δήλωση

Η Καλλιόπη Κοκολογιάννη γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «Η εξελικτική πορεία της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στην Ε.Ε», αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Περίληψη

Σκοπός: Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξετάσει την εξελικτική τροχιά της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), εστιάζοντας κυρίως στην τρέχουσα κατάσταση, μετά την πανδημία του COVID-19.

Μεθοδολογία: Ολοκληρωμένη αναζήτηση σε ακαδημαϊκές βάσεις δεδομένων, κυβερνητικές δημοσιεύσεις και εκθέσεις σχετικών διεθνών οργανισμών.

Ευρήματα: Το επίπεδο ψηφιοποίησης σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) είναι επί του παρόντος άνισο, αν και υπάρχουν ενδείξεις σύγκλισης. Η επίδραση του ψηφιακού μηχανισμού στον ελλαδικό χώρο, ειδικά μετά το ξέσπασμα της πανδημίας, προσαρμόζει την εθνική της νομοθεσία και πολιτική στις κοινοτικές οδηγίες και πρωτοβουλίες, προκειμένου να ενσωματώσει τους ψηφιακούς μηχανισμούς και να συμμορφωθεί με τις ευρωπαϊκές πρακτικές. Η κυβέρνηση προωθεί προγράμματα εκπαίδευσης για την καλύτερη κατανόηση και χρήση των ψηφιακών τεχνολογιών, ενώ παράλληλα εργάζεται για την κοινωνική αποδοχή και ανοχή στις αλλαγές που επιφέρουν οι ψηφιακοί μηχανισμοί. Η αντιμετώπιση των τεχνολογικών ανισοτήτων, η εύρεση της σωστής ισορροπίας μεταξύ τυποποίησης και ευελιξίας, η εκπαίδευση και η πλοήγηση σε περίπλοκα ζητήματα ιδιωτικού απορρήτου και ασφάλειας δεδομένων είναι πρωταρχικής σημασίας.

Συμπεράσματα: Η σημασία της εξέτασης του εξευρωπαϊσμού της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης έγκειται στη δυνατότητά της να αποκαλύψει πρότυπα συνεργασίας, να εντοπίσει προκλήσεις και να προτείνει στρατηγικές για τη βελτιστοποίηση της ψηφιοποίησης των δημόσιων υπηρεσιών σε διάφορα κράτη μέλη

Λέξεις κλειδιά: εξευρωπαϊσμός, ήπιοι μηχανισμοί, σκληροί μηχανισμοί, ηλεκτρονική διακυβέρνηση, Ελλάδα

Abstract

Aim: To examine the evolutionary trajectory of e-government in the European Union (EU), focusing mainly on the current situation, after the COVID-19 pandemic.

Methodology: Comprehensive search of academic databases, government publications and reports of relevant international organizations.

Findings: The level of digitization across the European Union (EU) is currently uneven, although there are signs of convergence. The effect of the digital mechanism in the Greek area, especially after the outbreak of the pandemic, adapts its national legislation and policy to the Community directives and initiatives, in order to integrate the digital mechanisms and comply with European practices. The government promotes education programs for better understanding and use of digital technologies, while at the same time working for social acceptance and tolerance of the changes brought about by digital mechanisms. Addressing technological disparities, finding the right balance between standardization and flexibility, training and navigating complex privacy and data security issues are paramount.

Conclusions: The importance of examining the Europeanization of e-Government lies in its ability to reveal patterns of cooperation identify challenges and propose strategies to optimize the digitization of public services in different Member States

Key words: *Europeanization, soft mechanisms, hard mechanisms, e-government, Greece*

Πίνακας Περιεχομένων

Πνευματικά δικαιώματα	i
Σελίδα εγκυρότητας.....	ii
Υπεύθυνη Δήλωση	iii
Περίληψη	iv
Abstract.....	v
Πίνακας Περιεχομένων	vi
1. Εισαγωγή.....	1
1.1 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα.....	1
1.2 Σημασία εργασίας	2
1.3 Μεθοδολογία.....	3
2. Βιβλιογραφική ανασκόπηση	6
2.1 Γενικά	6
2.2 Η έννοια του εξευρωπαϊσμού	9
2.3 Μηχανισμοί εξευρωπαϊσμού	12
2.4 Εξευρωπαϊσμός και ηλεκτρονική διακυβέρνηση.....	16
2.4.1 Προκλήσεις στο τομέα της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης.....	19
2.5 Η ηλεκτρονική διακυβέρνηση στην ΕΕ	21
2.5.1 Γενικά	21
2.5.2 Διευκολύνσεις.....	25
2.5.3 Παραδείγματα καλών πρακτικών	27
2.6 Η ηλεκτρονική διακυβέρνηση στην Ελλάδα	30
3. Συμπεράσματα - Συζήτηση	40
Βιβλιογραφία	44
Ελληνόγλωσση	44

Ξενογλώσση	44
------------------	----

1. Εισαγωγή

1.1 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξετάσει την εξελικτική τροχιά της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), εστιάζοντας κυρίως στην τρέχουσα κατάσταση, μετά την πανδημία του COVID-19. Η ηλεκτρονική διακυβέρνηση, η χρήση των τεχνολογιών της πληροφορίας και των επικοινωνιών (ΤΠΕ) για τη βελτίωση της αποδοτικότητας και της αποτελεσματικότητας των κυβερνητικών λειτουργιών και της παροχής υπηρεσιών, έχει αποκτήσει εξέχουσα θέση παγκοσμίως (Doranetal., 2023). Η σημασία της εξέτασης του εξευρωπαϊσμού της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης έγκειται στη δυνατότητά της να αποκαλύψει πρότυπα συνεργασίας, να εντοπίσει προκλήσεις και να προτείνει στρατηγικές για τη βελτιστοποίηση της ψηφιοποίησης των δημόσιων υπηρεσιών σε διάφορα κράτη μέλη (Doranetal., 2023; Torna, 2015).

Η πανδημία έχει επιταχύνει τον ψηφιακό μετασχηματισμό των κοινωνιών, συμπεριλαμβανομένου του δημόσιου τομέα, προκαλώντας επανεκτίμηση των στρατηγικών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και των επιπτώσεών τους στη διακυβέρνηση (Goloshcharovaetal., 2023). Έτσι, αυτή η εργασία στοχεύει να παρέχει πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη μέλη της ΕΕ έχουν προσαρμόσει τις πρωτοβουλίες τους και έχουν εντείνει την συνεργασία τους για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση ως απάντηση στην πανδημία. Η παρούσα εργασία θα επικεντρωθεί επίσης και στην κατάσταση που επικρατεί ειδικά στον ελλαδικό χώρο.

Με βάση το σκοπό της παρούσας εργασίας, τα ερευνητικά ερωτήματα που τίθενται είναι τα εξής:

1. *Με ποιους τρόπους έχει επηρεάσει θετικά η πανδημία COVID-19 την εξέλιξη της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στην ΕΕ;*
2. *Ποιες προκλήσεις έχει θέσει η ηλεκτρονική διακυβέρνηση στην ΕΕ;*
3. *Ποιες είναι οι βασικές συστάσεις πολιτικής προς τα κράτη μέλη της ΕΕ για τη βελτιστοποίηση των πλεονεκτημάτων της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης;*
4. *Ποια η κατάσταση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στην Ελλάδα;*

1.2 Σημασία εργασίας

Αυτή η εργασία συμβάλλει σημαντικά στην ακαδημαϊκή κατανόηση της εξέλιξης της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση μετά την πανδημία. Με την συστηματική ανάλυση των θετικών και αρνητικών επιπτώσεων, η έρευνα εμπλουτίζει την υπάρχουσα βιβλιογραφία για την ψηφιακή διακυβέρνηση, προσφέροντας διαφοροποιημένες γνώσεις για την πολυπλοκότητα και τη δυναμική της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στο πλαίσιο μιας παγκόσμιας κρίσης. Οι μελετητές και οι ερευνητές θα επωφεληθούν από τη λεπτομερή διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο τα κράτη μέλη της ΕΕ πλοηγούνται στις προκλήσεις και τις ευκαιρίες που παρουσιάζει η πανδημία, προωθώντας έτσι τη γνώση στους τομείς της δημόσιας διοίκησης, των πολιτικών επιστημών και της τεχνολογίας πληροφοριών.

Η εξέταση του εξευρωπαϊσμού της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης είναι ζωτικής σημασίας καθώς αποκαλύπτει πρότυπα συνεργασίας, εντοπίζει κοινές προκλήσεις και θέτει τις βάσεις για την πρόταση στρατηγικών βελτιστοποίησης στην ψηφιοποίηση των δημόσιων υπηρεσιών στα κράτη μέλη. Κατανοώντας πώς τα έθνη συνεργάζονται, μαθαίνουν το ένα από τις εμπειρίες του άλλου και αντιμετωπίζουν κοινά εμπόδια στους ψηφιακούς μετασχηματισμούς τους, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής αποκτούν πολύτιμες γνώσεις για τη διαμόρφωση στρατηγικών που εξορθολογίζουν τη διαλειτουργικότητα, εναρμονίζουν τα πρότυπα και βελτιώνουν τις ψηφιακές υπηρεσίες με επίκεντρο τον πολίτη. Αυτή η εργασία χρησιμεύει ως σχέδιο για τη συλλογική επίλυση προβλημάτων, επιτρέποντας στα κράτη μέλη να περιηγηθούν στην πολυπλοκότητα της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, να προωθήσουν τη συνεργασία και τελικά να προωθήσουν την ψηφιοποίηση των δημόσιων υπηρεσιών με συνεκτικό και αποτελεσματικό τρόπο σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Τα ευρήματα αυτής της εργασίας έχουν ουσιαστικές επιπτώσεις για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής τόσο σε εθνικό όσο και σε επίπεδο ΕΕ. Καθώς οι κυβερνήσεις προσπαθούν να βελτιστοποιήσουν τα οφέλη της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις της, οι συστάσεις της μελέτης μπορούν να χρησιμεύσουν ως πολύτιμος οδηγός για τη διαμόρφωση πολιτικής. Εντοπίζοντας βέλτιστες πρακτικές και πιθανές παγίδες, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής μπορούν να λάβουν τεκμηριωμένες αποφάσεις για να ενισχύσουν την ανθεκτικότητα, τη συμπερίληψη και την αποτελεσματικότητα των στρατηγικών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης. Αυτή η έρευνα, επομένως, χρησιμεύει ως πρακτική πηγή για τη διαμόρφωση πολιτικών που

ευθυγραμμίζονται με τις εξελισσόμενες ανάγκες των πολιτών και τις επιταγές της ψηφιακής διακυβέρνησης.

Στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο, αυτή η εργασία συμβάλλει στην προώθηση της ανθεκτικότητας απέναντι σε απρόβλεπτες προκλήσεις. Εξετάζοντας τον τρόπο με τον οποίο τα συστήματα ηλεκτρονικής διακυβέρνησης έχουν προσαρμοστεί στις διαταραχές που προκαλούνται από την πανδημία, η εργασία παρέχει πολύτιμα μαθήματα για τη δημιουργία ισχυρών και προσαρμοστικών δομών διακυβέρνησης. Σε μια εποχή όπου οι τεχνολογικές εξελίξεις και οι παγκόσμιες κρίσεις είναι αναπόφευκτες, η παρούσα εργασία προσφέρει πληροφορίες για την ενίσχυση της ανθεκτικότητας στους δημόσιους φορείς, διασφαλίζοντας ότι μπορούν να εξυπηρετήσουν αποτελεσματικά τις ανάγκες των πολιτών ακόμη και σε πρωτοφανείς αναταραχές, συμβάλλοντας έτσι στη συνολική σταθερότητα και ευημερία των κοινωνιών.

1.3 Μεθοδολογία

Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε για την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας περιλαμβάνει μια ολοκληρωμένη αναζήτηση σε ακαδημαϊκές βάσεις δεδομένων, κυβερνητικές δημοσιεύσεις και εκθέσεις σχετικών διεθνών οργανισμών. Οι συμβολοσειρές αναζήτησης δημιουργήθηκαν προσεκτικά για να καταγράψουν βασικούς όρους που σχετίζονται με την εξέλιξη της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και τον αντίκτυπο της στις ζωές των ανθρώπων με εστίαση στην μετά εποχή της πανδημίας COVID-19. Η αρχική αναζήτηση έδωσε ένα ευρύ φάσμα άρθρων και δημοσιεύσεων, τα οποία στη συνέχεια ελέγχονταν. Τα κριτήρια ένταξης έδωσαν προτεραιότητα σε μελέτες που επικεντρώθηκαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τις πρωτοβουλίες ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και την περίοδο μετά την πανδημία. Αυτή η αυστηρή διαδικασία αναζήτησης και επιλογής εξασφάλισε την ενσωμάτωση υψηλής ποιότητας και σχετικής βιβλιογραφίας για να παρέχει μια σταθερή βάση για τη μελέτη.

Με τη σύνθεση πληροφοριών από διαφορετικές πηγές, η μεθοδολογία έχει ως βασικό στόχο να προσφέρει μια ολιστική άποψη του εξελισσόμενου τοπίου της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης τόσο στην ΕΕ όσο και συγκεκριμένα στον ελλαδικό χώρο. Η σύνθεση της βιβλιογραφίας διευκόλυνε επίσης τον εντοπισμό κενών και περιοχών που απαιτούν περαιτέρω διερεύνηση, καθοδηγώντας τη διατύπωση ερευνητικών ερωτημάτων και

διασφαλίζοντας ότι η έρευνα αντιμετώπισε συναφή ζητήματα εντός του επιστημονικού λόγου.

Τα κριτήρια συμπερίληψης για την επιλογή της σχετικής βιβλιογραφίας περιελάμβαναν αγγλόφωνες εργασίες, εστιάζοντας κυρίως σε κριτικές και συστηματικές ανασκοπήσεις που διερεύνησαν την εξέλιξη της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Για να εξασφαλιστεί μια ολοκληρωμένη κατανόηση, συμπεριλήφθηκαν μελέτες που δημοσιεύτηκαν σε έγκριτα ακαδημαϊκά περιοδικά, πρακτικά συνεδρίων και κυβερνητικές εκθέσεις. Οι λέξεις-κλειδιά που χρησιμοποιούνται στη στρατηγική αναζήτησης επιλέχθηκαν προσεκτικά για να συλλάβουν την ουσία της εστίασης της έρευνας. Οι βασικοί όροι περιελάμβαναν: E-government, Digitalgovernance, EuropeanUnion, Greece, Digitaltransformation, Publicadministration, Informationandcommunicationtechnologies (ICT), Post-pandemicgovernance, Citizenengagement, Benefits, Challenges, Administrativeefficiency (Ηλεκτρονική διακυβέρνηση, Ψηφιακή διακυβέρνηση, Ευρωπαϊκή Ένωση, Ελλάδα, Ψηφιακός μετασχηματισμός, Δημόσια διοίκηση, Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνίας (ΤΠΕ), Μεταπανδημική διακυβέρνηση, Συμμετοχή των πολιτών, Οφέλη, Προκλήσεις, Διοικητική αποτελεσματικότητα). Επιπλέον, συγκεκριμένες φράσεις όπως «ηλεκτρονική διακυβέρνηση μετά την πανδημία στην Ελλάδα» και «ηλεκτρονική διακυβέρνηση μετά την πανδημία στην ΕΕ» ενσωματώθηκαν για να περιορίσουν την αναζήτηση στη βιβλιογραφία που αφορά συγκεκριμένα την περίοδο μετά την παγκόσμια κρίση υγείας.

Η αναζήτηση της σχετικής βιβλιογραφίας πραγματοποιήθηκε στις βάσεις δεδομένων GoogleScholar και στο Scopus. Αυτή η προσέγγιση διπλής βάσης δεδομένων είχε ως στόχο να ελαχιστοποιήσει την πιθανότητα παράβλεψης σχετικών μελετών, διατηρώντας παράλληλα την επιστημονική αυστηρότητα που απαιτείται για μια ολοκληρωμένη βιβλιογραφική ανασκόπηση.

Για το πρώτο ερευνητικό ερώτημα μελετήθηκαν άρθρα σχετικά με την ανάπτυξη νέων διαδικτυακών πλατφορμών, εφαρμογών και εργαλείων που διευκολύνουν την απομακρυσμένη πρόσβαση σε κρατικές υπηρεσίες. Επιπρόσθετα, η διερεύνηση αλλαγών στα μοντέλα διακυβέρνησης και στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, ειδικά εκείνων που σχετίζονται με την υιοθέτηση ευέλικτων προσεγγίσεων, μπορεί να δώσει πληροφορίες για τον μετασχηματισμό της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης. Η εξέταση των επενδύσεων που έγιναν σε ψηφιακές υποδομές, μέτρα κυβερνοασφάλειας και λύσεις διαλειτουργικότητας είναι απαραίτητη για την κατανόηση των θεμελιωδών στοιχείων που υποστηρίζουν την εξέλιξη της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στην ΕΕ.

Για το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα μελετήθηκαν άρθρα σχετικά με τις ανησυχίες για την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο, την ψηφιακή ανισότητα και τις πιθανές επιπτώσεις στο απόρρητο. Η κατανόηση των αρνητικών πτυχών είναι ζωτικής σημασίας για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής για την αντιμετώπιση των τρωτών σημείων και τη διασφάλιση της βιώσιμης ανάπτυξης της υποδομής ηλεκτρονικής διακυβέρνησης.

Για το τρίτο ερευνητικό ερώτημα μελετήθηκαν άρθρα για τον εντοπισμό βέλτιστων ευρωπαϊκών πρακτικών, ρυθμιστικών πλαισίων και στρατηγικών για την προώθηση ενός ανθεκτικού και χωρίς αποκλεισμούς οικοσυστήματος ηλεκτρονικής διακυβέρνησης που ευθυγραμμίζεται με τις εξελισσόμενες ανάγκες τόσο των κυβερνήσεων όσο και των πολιτών.

Για το τέταρτο ερευνητικό ερώτημα μελετήθηκαν άρθρα του ίδιου ερευνητικού ενδιαφέροντος εστιάζοντας στην ηλεκτρονική διακυβέρνηση στον ελλαδικό χώρο.

2. Βιβλιογραφική ανασκόπηση

2.1 Γενικά

Η διάχυτη επιρροή της ψηφιοποίησης έχει οδηγήσει σε άνευ προηγουμένου αλλαγές στον τρόπο με τον οποίο τα άτομα αλληλεπιδρούν, εργάζονται και πλοηγούνται στις καθημερινές τους εμπειρίες (Hodzic, Ravselj&Alibegovic, 2021). Η επιτακτική ανάγκη για εκσυγχρονισμό και ψηφιακό μετασχηματισμό των δημόσιων υπηρεσιών είναι μια κοινή πρόκληση που αντιμετωπίζουν οι δημόσιοι τομείς κάθε κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το τοπίο των δημόσιων υπηρεσιών έχει αναδιαμορφωθεί θεμελιωδώς από το φαινόμενο της ψηφιοποίησης, προκαλώντας μια συνολική επαναξιολόγηση της επικοινωνίας, της επαγγελματικής δέσμευσης και των προτύπων του τρόπου ζωής. Σε εθνικό επίπεδο εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κάθε κράτος μέλος αντιμετωπίζει το βασικό καθήκον της ανανέωσης και της ψηφιακής αναμόρφωσης των δημόσιων υπηρεσιών. Ωστόσο, η σημαντική απόκλιση των αποτελεσμάτων από τη μια χώρα στην άλλη υπογραμμίζει τις διαφοροποιημένες προκλήσεις και τις διαφορετικές ικανότητες. Αυτή η ποικιλομορφία υπογραμμίζει την ανάγκη για προσαρμοσμένες στρατηγικές και συλλογικές προσπάθειες για να γεφυρωθούν τα κενά και να προωθηθεί ένας πιο συνεκτικός και ψηφιακά προηγμένος δημόσιος τομέας σε ολόκληρη την ΕΕ (Hodzic, Ravselj&Alibegovic, 2021).

Από τη δεκαετία του 1980 και μετά, η απελευθέρωση των τηλεπικοινωνιακών τομέων στα κράτη μέλη οδήγησε στη διάχυση ιδεών για τις Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) στη δημόσια διοίκηση σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Αυτή η δυναμική ενίσχυσε το όραμα του ιδιωτικού τομέα ως ηγετικής δύναμης στην προώθηση των εθνικών αγορών τηλεπικοινωνιών και των υπηρεσιών της Κοινωνίας της Πληροφορίας (Petroni&Cloete, 2005). Κατά τη δεκαετία του 1990, η Κοινωνία της Πληροφορίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο αναπτύχθηκε μέσα σε ένα πλαίσιο οικονομικού νεοφιλελευθερισμού και αναγνώρισης της αυξανόμενης σημασίας των ιδιωτικών τεχνολογικών εταιρειών. Αυτή η προοπτική είχε αντίκτυπο σε διαφορετικούς υποτομείς της Κοινωνίας της Πληροφορίας, όπως του εμπορίου, της εκπαίδευσης και της υγείας, οι οποίοι επικεντρώθηκαν στη δημιουργία νέων υπηρεσιών για ηλεκτρονικές παροχές, εμπνέοντας επίσης τεχνοκεντρικές πεποιθήσεις και πρωτοβουλίες για τις ΤΠΕ στη δημόσια διοίκηση. Τελικά, αυτό συνάδει με την κύρια ροή ιδεών που έλαβαν τα κράτη μέλη από τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα εντός του αναδυόμενου τομέα της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης (Chadwick&May, 2003).

Η ενσωμάτωση των ψηφιακών τεχνολογιών σε όλες τις πτυχές των λειτουργιών και της κουλτούρας ενός οργανισμού είναι μια πολύπλοκη και πολύπλευρη διαδικασία γνωστή ως ψηφιακός μετασχηματισμός (Eom&Lee, 2022). Αυτή η διαδικασία οδηγεί σε σημαντικές αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας του οργανισμού. Ο ψηφιακός μετασχηματισμός χρησιμεύει ως το θεμέλιο για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση (Viana, 2019), η οποία αναφέρεται στη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών για την παροχή κυβερνητικών υπηρεσιών, πληροφοριών και επικοινωνιών σε πολίτες, επιχειρήσεις και άλλες οντότητες. Η έννοια της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης είναι στενά συνυφασμένη με τον ψηφιακό μετασχηματισμό, καθώς περιλαμβάνει τη συνεχή εφαρμογή σύγχρονης τεχνολογίας για τη βελτίωση της κυβερνητικής απόδοσης. Μέσω της χρήσης ψηφιακών τεχνολογιών, οι κυβερνήσεις μπορούν να προσφέρουν πιο αποτελεσματικές, διαφανείς και δυναμικές διαδικασίες διακυβέρνησης για την αποτελεσματική κάλυψη των αναγκών των δικαιούχων τους (Viana, 2019).

Η ερμηνεία του όρου ηλεκτρονική διακυβέρνηση είναι αρκετά ευρεία και αποκλίνουσα (Fang, 2002). Ο γενικός ορισμός περιγράφει την ηλεκτρονική διακυβέρνηση ως τη χρήση των τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνιών (ΤΠΕ) με έναν τρόπο μετασχηματισμού της κυβέρνησης με σκοπό την αύξηση της διαθεσιμότητας, της αποτελεσματικότητας και της υπευθυνότητας (Fang, 2002). Σύμφωνα με τα Ηνωμένα Έθνη (ΟΗΕ) η ηλεκτρονική διακυβέρνηση είναι η χρήση των ΤΠΕ και η εφαρμογή τους από την κυβέρνηση για την παροχή πληροφοριών και δημόσιων υπηρεσιών στους πολίτες. Από την άλλη πλευρά, η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) ορίζει την ηλεκτρονική διακυβέρνηση ως τη χρήση των ΤΠΕ στη δημόσια διοίκηση σε συνδυασμό με οργανωτικές αλλαγές και νέες δεξιότητες προκειμένου να βελτιωθούν οι δημόσιες υπηρεσίες και οι δημοκρατικές διαδικασίες και να ενισχυθεί η υποστήριξη των δημοσίων πολιτικών (Ardielli&Halásková, 2015; Centeno, vanBavel&Burgelman, 2005).

Η ηλεκτρονική διακυβέρνηση, όπως ορίζεται από τον ΟΟΣΑ (2001), περιλαμβάνει τη χρήση νέων τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνιών σε όλες τις πτυχές των κυβερνητικών λειτουργιών. Η Παγκόσμια Τράπεζα (2015) τονίζει ότι αυτές οι τεχνολογίες διαθέτουν την ικανότητα να φέρουν επανάσταση στις αλληλεπιδράσεις με πολίτες, επιχειρήσεις και συναδέλφους κυβερνητικούς φορείς, υπογραμμίζοντας τη σημασία της καλλιέργειας της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στη σύγχρονη κοινωνία. Επιπλέον, που αναφέρεται ως ψηφιακή κυβέρνηση ή διαδικτυακή κυβέρνηση (IGI Global, 2009), η ηλεκτρονική διακυβέρνηση συνεπάγεται την ψηφιοποίηση των δημόσιων υπηρεσιών και επηρεάζει βαθιά την αποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης. Για να εξασφαλιστεί η

παροχή υπηρεσιών υψηλής ποιότητας στους πολίτες, είναι επιτακτική ανάγκη να δημιουργηθεί εύρωστη υποδομή και να εξοπλιστεί το προσωπικό με τα απαραίτητα εργαλεία για την παροχή ψηφιακών υπηρεσιών και την αποτελεσματική αντιμετώπιση τυχόν προβλημάτων (Hodzic, Ravselj & Alibegovic, 2021).

Η εξέλιξη της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης σημαδεύτηκε από σημαντικές αλλαγές, μεταβαίνοντας από την αρχική φάση της ψηφιοποίησης των κυβερνητικών διαδικασιών στη σημερινή εποχή του ψηφιακού μετασχηματισμού (Ullah et al., 2021). Αυτή η νέα εποχή δίνει μεγάλη έμφαση στη μόχλευση των αναδυόμενων τεχνολογιών. Μια πρόσφατη εξέλιξη στον τομέα αυτό είναι η εμφάνιση της έξυπνης ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, η οποία περιλαμβάνει την ενσωμάτωση προηγμένων τεχνολογιών πληροφοριών όπως η τεχνητή νοημοσύνη και τα μεγάλα δεδομένα σε συστήματα ηλεκτρονικής διακυβέρνησης (Ullah et al., 2021). Ο πρωταρχικός στόχος αυτής της καινοτόμου προσέγγισης είναι η βελτίωση της αποδοτικότητας και της αποτελεσματικότητας των κρατικών υπηρεσιών, η προώθηση της συμμετοχής των πολιτών και η προώθηση της καινοτομίας στη δημόσια διοίκηση (Viana, 2019). Όταν συνδυάζονται, οι έννοιες της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και του ψηφιακού μετασχηματισμού έχουν μεγάλες δυνατότητες για την επίτευξη ουσιαστικών προόδων στις κυβερνητικές επιδόσεις, την παροχή υπηρεσιών και τη συμμετοχή των πολιτών.

Η Viana (2019) υποστηρίζει ότι ο πρωταρχικός στόχος της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης είναι η ενίσχυση της αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητας των κυβερνητικών δραστηριοτήτων, η προώθηση της διαφάνειας και της λογοδοσίας και η διευκόλυνση της εύκολης πρόσβασης των πολιτών στις δημόσιες υπηρεσίες. Αυτό περιλαμβάνει μια σειρά υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων διαδικτυακών εφαρμογών για κρατικά οφέλη, εικονικές δημόσιες ακροάσεις και διαδικτυακή ψηφοφορία. Ο στόχος της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης είναι να προωθήσει τη συμπερίληψη εντός της κοινωνίας, διασφαλίζοντας ότι οι πολίτες που είναι σωματικά ή γεωγραφικά απομονωμένοι μπορούν να έχουν πρόσβαση στις δημόσιες υπηρεσίες (Malodia et al., 2021; Viana, 2019). Στις μέρες μας, η σημασία της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης έχει γίνει πιο εμφανής καθώς τόσο τα άτομα όσο και οι επιχειρήσεις αναμένουν ότι οι κρατικές υπηρεσίες είναι εύκολα προσβάσιμες στο διαδίκτυο, ανεξάρτητα από την τοποθεσία ή την ώρα τους (Μπαλάσκας, Παναγιώταρου & Ρήγου, 2022).

2.2 Η έννοια του εξευρωπαϊσμού

Τις τελευταίες δεκαετίες, η εξέλιξη της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) υπήρξε μια δυναμική διαδικασία που χαρακτηρίζεται από τεχνολογικές εξελίξεις και μια συντονισμένη προσπάθεια ενίσχυσης της δημόσιας διοίκησης μέσω ψηφιακών μέσων. Η έννοια του εξευρωπαϊσμού, στο πλαίσιο της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, χρησιμεύει ως βασικό σημείο εκκίνησης για την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο τα κράτη μέλη της ΕΕ ευθυγραμμίζουν τις πολιτικές, τις πρακτικές και τα τεχνολογικά τους πλαίσια για την επίτευξη κοινών στόχων στην ψηφιακή σφαίρα. Πιο συγκεκριμένα, η έννοια του εξευρωπαϊσμού αναφέρεται στη διαδικασία μέσω της οποίας οι πολιτικές, οι θεσμοί, οι κανόνες και οι αξίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) επηρεάζουν και διαμορφώνουν τις εσωτερικές πολιτικές και πρακτικές των κρατών μελών της. Σε αυτό το πλαίσιο, ο εξευρωπαϊσμός αναφέρεται στη διαδικασία μέσω της οποίας οι εθνικές πολιτικές επηρεάζονται, διαμορφώνονται και συντονίζονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο, αντανακλώντας μια κοινή δέσμευση για κοινές αξίες, πρότυπα και στόχους (Torna, 2015).

Ως πρακτική απόληξη του εξευρωπαϊσμού σε αυτό το πλαίσιο μπορεί να ιδωθεί ο ευρωπαϊκός διοικητικός χώρος. Ο τελευταίος αναφέρεται σε ένα συνεργατικό και διασυνδεδεμένο πλαίσιο όπου τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) συνεργάζονται για να αξιοποιήσουν τις ψηφιακές τεχνολογίες για αποτελεσματική, διαφανή και με επίκεντρο τον πολίτη διακυβέρνηση (Radaelli, 2003). Αυτή η ιδέα ενσωματώνει την ιδέα ενός ενοποιημένου ψηφιακού περιβάλλοντος σε ολόκληρη την ΕΕ, που διευκολύνει την ανταλλαγή πληροφοριών, εκσυγχρονίζοντας τις διοικητικές διαδικασίες και ενισχύοντας τις δημόσιες υπηρεσίες. Η ενσωμάτωση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στο πλαίσιο του εξευρωπαϊσμού είναι ιδιαίτερα σημαντική λόγω των πρωταρχικών προσπαθειών της ΕΕ να προωθήσει μια ψηφιακή ενιαία αγορά και να ενισχύσει τη διασυννοριακή διαλειτουργικότητα και έναν εναρμονισμένο ευρωπαϊκό διοικητικό χώρο. Καθώς τα κράτη μέλη συνεργάζονται για να οικοδομήσουν μια πιο συνδεδεμένη και αποτελεσματική δομή διακυβέρνησης, η ηλεκτρονική διακυβέρνηση αναδεικνύεται ως κρίσιμος παράγοντας αυτού του οράματος, προωθώντας έναν ψηφιακό μετασχηματισμό που ωφελεί τους πολίτες, τις επιχειρήσεις και το ευρωπαϊκό εγχείρημα συνολικά (Radaelli, 2003).

Παράλληλα, η στρατηγική για την ψηφιακή ενιαία αγορά επιδιώκει να εξαλείψει τα εμπόδια στο ψηφιακό εμπόριο και να δημιουργήσει ένα απρόσκοπτο διαδικτυακό περιβάλλον σε όλα τα κράτη μέλη. Επομένως, η κατανόηση του εξευρωπαϊσμού της

ηλεκτρονικής διακυβέρνησης είναι απαραίτητη για την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο τα κράτη της ΕΕ εναρμονίζουν τις ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες τους, υιοθετούν κοινά πρότυπα και συνεργάζονται σε πρωτοβουλίες που υπερβαίνουν τα εθνικά σύνορα (Radaelli, 2003).

Η σημασία της εξέτασης του εξευρωπαϊσμού της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης έγκειται στη δυνατότητά της να αποκαλύψει πρότυπα συνεργασίας, να εντοπίσει προκλήσεις και να προτείνει στρατηγικές για τη βελτιστοποίηση της ψηφιοποίησης των δημόσιων υπηρεσιών σε διάφορα κράτη μέλη. Καθώς η ΕΕ προσπαθεί να δημιουργήσει ένα πιο συνεκτικό και ολοκληρωμένο ψηφιακό τοπίο, η κατανόηση του ρόλου του εξευρωπαϊσμού στη διαμόρφωση των πρακτικών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης καθίσταται ύψιστης σημασίας για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, τους μελετητές και τους επαγγελματίες (Torna, 2015).

Η έννοια του εξευρωπαϊσμού αντιπροσωπεύει τη δυναμική αλληλεπίδραση μεταξύ εθνικού και ευρωπαϊκού επιπέδου διακυβέρνησης, αντικατοπτρίζοντας τη μεταφορά, την προσαρμογή και την ενσωμάτωση στοιχείων που προέρχονται από την ΕΕ στο εσωτερικό πλαίσιο (Torna, 2015). Ο εξευρωπαϊσμός είναι μια πολυδιάστατη και σύνθετη διαδικασία, που ποικίλλει μεταξύ των τομέων πολιτικής και των κρατών μελών. Δεν είναι ένα φαινόμενο που ταιριάζει σε όλους, καθώς διαφορετικές χώρες και τομείς βιώνουν τις ευρωπαϊκές επιρροές με διάφορους τρόπους (Knill&Lehmkuhl, 1999).

Σύμφωνα με τον Radaelli (2003), με την έννοια εξευρωπαϊσμός εννοούνται οι διαδικασίες που προωθούνται σε επίπεδο ΕΕ και προσανατολίζονται στην α) κατασκευή, β) διάχυση και γ) θεσμοθέτηση επίσημων και άτυπων κανόνων, διαδικασιών, προτύπων πολιτικής, στυλ και κοινών πεποιθήσεων και κανόνων που πρώτα ορίζονται και παγιώνονται στη διαμόρφωση της δημόσιας πολιτικής της ΕΕ και στη συνέχεια ενσωματώνονται στη λογική του εσωτερικού λόγου, των ταυτοτήτων, των πολιτικών δομών, και των δημόσιων πολιτικών. Αυτός ο ορισμός τονίζει τη σημασία της αλλαγής στη λογική της πολιτικής συμπεριφοράς. Ο εξευρωπαϊσμός συνεπάγεται μια διαδικασία θεσμοθέτησης στο δημόσιο τομέα και τις δημόσιες πολιτικές των κρατών μελών συγκεκριμένων λογικών δράσης, αξιών και κανόνων που ορίζονται από τα θεσμικά όργανα της ΕΕ μέσω διαφορετικών μηχανισμών (Vink&Graziano, 2007).

Ωστόσο, ο εξευρωπαϊσμός δεν μοιάζει με έννοιες όπως η σύγκλιση, η εναρμόνιση ή η πολιτική ολοκλήρωση, αφού υπάρχει διαφορά μεταξύ μιας διαδικασίας και των συνεπειών της (Vink&Graziano, 2007). Ορισμένοι συγγραφείς έχουν αξιολογήσει προηγούμενες

έρευνες που προτείνουν δύο σημαντικούς τύπους εξευρωπαϊσμού: α) τον κάθετο και τον οριζόντιο (Radaelli, 2003). Πιο συγκεκριμένα, ενώ οι κάθετοι μηχανισμοί βασίζονται στην προσαρμοστική πίεση και τον εξαναγκασμό, οι οριζόντιοι μηχανισμοί αντιμετωπίζουν τον εξευρωπαϊσμό ως μια διαδικασία όπου δεν υπάρχει πίεση για συμμόρφωση με τα πρότυπα πολιτικής της ΕΕ, περιλαμβάνοντας διαφορετικές μορφές προσαρμογής που βασίζονται σε πρότυπα κοινωνικοποίησης, ρουτίνας και μάθησης (Radaelli, 2003).

Ο μιμητισμός και ο εξαναγκασμός αποτελούν δυναμικές του εξευρωπαϊσμού, με θεσμικούς όρους (Pierson, 2000). Έτσι, σύμφωνα με τους θεσμικούς θεωρητικούς, μπορεί να ειπωθεί ότι τα θεσμικά όργανα της ΕΕ συμπεριφέρονται ως ιεραρχικοί φορείς κανόνων και ρουτίνας, σε συγκεκριμένους χώρους και οργανωτικά περιβάλλοντα (Olsen, 2001). Επιπλέον, το θεσμικό πλαίσιο των κρατών μελών μπορεί να ασκήσει κανονιστική πίεση σε έναν συγκεκριμένο τομέα πολιτικής. Η προσαρμοστική πίεση μπορεί να λειτουργήσει με μηχανισμούς διαφορετικούς από τον εξαναγκασμό (Radaelli, 2003). Σύμφωνα με τον Radaelli (2003) εάν οι χώρες που υιοθετούν τα πρότυπα της ΕΕ παρέχουν μια κρίσιμη μάζα, οι υπόλοιπες χώρες μπορούν να αισθανθούν τη δύναμη έλξης του κέντρου βάρους της ΕΕ και να συμμετάσχουν. Εδώ, ο μιμητισμός απεικονίζει αυτήν την εναλλακτική οδό προς τον εξευρωπαϊσμό. Από την άλλη πλευρά, ο οριζόντιος εξευρωπαϊσμός υποδηλώνει μια διαδικασία αλλαγής που ενεργοποιείται από τη διάχυση ιδεών και συζητήσεων σχετικά με τις έννοιες της καλής πολιτικής και της βέλτιστης πρακτικής (Radaelli, 2003).

Σε ορισμένες περιπτώσεις, η ΕΕ ακολουθεί μινιμαλιστικές οδηγίες ή μη υποχρεωτικούς κανονισμούς. Από τη φύση τους, αυτά τα όργανα δεν δημιουργούν καμία πίεση όσον αφορά την προσαρμογή. Ωστόσο, μπορούν να προετοιμάσουν το έδαφος για μια σημαντική αλλαγή πολιτικής, παρέχοντας πρόσθετη νομιμότητα στους εγχώριους μεταρρυθμιστές σε αναζήτηση δικαιολογιών, «γονιμοποιώντας» πιθανές λύσεις στον εθνικό διάλογο και αλλάζοντας τις προσδοκίες για το μέλλον του τομέα πολιτικής (Borrás&Jacobsson, 2004). Εδώ, ο εξευρωπαϊσμός μπορεί να διαμορφώσει την εθνική πολιτική, ακόμη και απουσία ευρωπαϊκών οδηγιών ή καταναγκαστικών κανονισμών που χρησιμοποιούν την Ανοικτή Μέθοδο Συντονισμού (ΑΜΣ). Η ΑΜΣ περιλαμβάνει τη διάδοση βέλτιστων πρακτικών, τη συγκριτική αξιολόγηση και την επίτευξη συλλογικών στόχων για τον καθορισμό κοινών πολιτικών στόχων της ΕΕ (Borrás&Greve, 2004). Αυτό τονίζει τον ρόλο της ΕΕ ως πλατφόρμας μεταφοράς πολιτικών και εκμάθησης πολιτικών, παρά ως νομοθετικού συστήματος. και ως εκ τούτου η ΑΜΣ θα πρέπει να συνεργάζεται με τα κράτη μέλη στην εφαρμογή της εθνικής πολιτικής (Borrás&Greve, 2004).

2.3 Μηχανισμοί εξευρωπαϊσμού

Διάφοροι μηχανισμοί οδηγούν τη διαδικασία εξευρωπαϊσμού, διαμορφώνοντας τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη μέλη αλληλεπιδρούν και ανταποκρίνονται στην επιρροή της ΕΕ (Schimmelfennig, 2015). Ένας βασικός μηχανισμός είναι η εναρμόνιση, όπου καταβάλλονται προσπάθειες για την ευθυγράμμιση των εθνικών νόμων, πολιτικών και κανονισμών με τα πρότυπα της ΕΕ (Grünhut, 2017). Αυτό προωθεί ένα κοινό νομικό και ρυθμιστικό περιβάλλον, προάγοντας τη συνέπεια και διευκολύνοντας τη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών. Η διαδικασία εναρμόνισης εκτείνεται πέρα από την επίσημη νομοθεσία για να συμπεριλάβει διάφορους τομείς πολιτικής, συμπεριλαμβανομένων των οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών τομέων (Grünhut, 2017; Kemmerling, 2014). Οι προϋποθέσεις είναι ένας άλλος κρίσιμος μηχανισμός εξευρωπαϊσμού, ο οποίος συνδέει την πρόσβαση στα κονδύλια και τα οφέλη της ΕΕ με την υιοθέτηση και εφαρμογή των πολιτικών της ΕΕ (Grünhut, 2017). Τα κράτη μέλη, που φιλοδοξούν να λάβουν οικονομική στήριξη ή να συμμετάσχουν σε συγκεκριμένα προγράμματα, είναι υποχρεωμένα να ευθυγραμμίσουν τις πολιτικές τους με τις οδηγίες της ΕΕ. Αυτός ο μηχανισμός δημιουργεί μια ισχυρή δομή κινήτρων, ενθαρρύνοντας τη συμμόρφωση και τη σύγκλιση των εθνικών πρακτικών με τα πρότυπα της ΕΕ (Coman&Tulmets, 2021).

Η διαδικασία του εξευρωπαϊσμού περιλαμβάνει επίσης κοινωνικοποίηση, όπου οι πολιτικές ελίτ, οι γραφειοκράτες και οι θεσμοί στα κράτη μέλη εσωτερικεύουν τις αξίες, τους κανόνες και τις αρχές διακυβέρνησης της ΕΕ. Αυτός ο μηχανισμός συμβάλλει στην κοινή κατανόηση της ευρωπαϊκής ταυτότητας και σε ένα κοινό όραμα για διακυβέρνηση, ενισχύοντας την αίσθηση ενότητας και συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ (Grünhut, 2017). Επιπλέον, η νομική προσέγγιση διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στον εξευρωπαϊσμό. Οι οδηγίες της ΕΕ παρέχουν ένα νομικό πλαίσιο που τα κράτη μέλη αναμένεται να προσεγγίσουν στο πλαίσιο των εθνικών νομικών συστημάτων τους. Αυτός ο νομικός μηχανισμός διευκολύνει την υιοθέτηση κοινών κανόνων και κανονισμών, συμβάλλοντας σε ένα πιο ολοκληρωμένο και τυποποιημένο νομικό τοπίο σε ολόκληρη την ΕΕ (Delcour&Wolczuk, 2015).

Η πολυπλοκότητα του εξευρωπαϊσμού υπογραμμίζεται περαιτέρω από τον ρόλο της εκμάθησης και της μεταφοράς πολιτικών. Τα κράτη μέλη συμμετέχουν σε διαδικασίες αμοιβαίας μάθησης, ανταλλαγής βέλτιστων πρακτικών και προσαρμογής επιτυχημένων πολιτικών από άλλα έθνη της ΕΕ. Αυτός ο μηχανισμός επιτρέπει τη διάδοση καινοτόμων προσεγγίσεων διακυβέρνησης και συμβάλλει στη σύγκλιση των πολιτικών μεταξύ των

κρατών μελών (Alexiadou, 2014). Έτσι, ο εξευρωπαϊσμός περιλαμβάνει μια σειρά διασυνδεδεμένων μηχανισμών που συμβάλλουν συλλογικά στην ενσωμάτωση των εθνικών πολιτικών στο πλαίσιο της ΕΕ. Από την εναρμόνιση και τις προϋποθέσεις έως την κοινωνικοποίηση, τη νομική προσέγγιση και την εκμάθηση πολιτικών, αυτοί οι μηχανισμοί διαμορφώνουν την εξελισσόμενη σχέση μεταξύ των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενθαρρύνοντας μια πιο ενοποιημένη και συνεργατική προσέγγιση της διακυβέρνησης στο ευρωπαϊκό πλαίσιο (Delcour&Wolczuk, 2015; Grünhut, 2017; Kemmerling, 2014; Schimmelfennig, 2015).

Ο οριζόντιος εξευρωπαϊσμός αναφέρεται στη διαδικασία εναρμόνισης και συντονισμού μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ σε συγκεκριμένους τομείς πολιτικής. Συνεπάγεται την ευθυγράμμιση πολιτικών και πρακτικών μεταξύ χωρών σε παρόμοιο διοικητικό ή λειτουργικό επίπεδο (Mulder&Snijders, 2014). Στον τομέα της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, ο οριζόντιος εξευρωπαϊσμός ενδέχεται να περιλαμβάνει την εναρμόνιση των προτύπων και των πρωτοκόλλων διαλειτουργικότητας μεταξύ των κρατών μελών. Αυτό διασφαλίζει ότι οι χώρες υιοθετούν παρόμοια πλαίσια και πρακτικές, ενισχύοντας τη συνεργασία και την απρόσκοπτη ανταλλαγή ψηφιακών υπηρεσιών (Heidbreder, 2015; Trondal&Bauer, 2017).

Ο κάθετος εξευρωπαϊσμός, από την άλλη πλευρά, περιλαμβάνει την επιρροή και τον αντίκτυπο των πολιτικών της ΕΕ στις εσωτερικές πολιτικές των κρατών μελών. Σηματοδοτεί την ενσωμάτωση των οδηγιών και των κανονισμών της ΕΕ στα εθνικά νομικά και διοικητικά πλαίσια μεμονωμένων χωρών (Mulder&Snijders, 2014). Στο πλαίσιο της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, ο κάθετος εξευρωπαϊσμός θα μπορούσε να παρατηρηθεί όταν τα κράτη μέλη υιοθετούν και ενσωματώνουν οδηγίες της ΕΕ για την ψηφιακή διακυβέρνηση στην εθνική τους νομοθεσία. Αυτή η διαδικασία συχνά περιλαμβάνει την προσαρμογή των εσωτερικών πολιτικών ώστε να ευθυγραμμιστούν με τους πρωταρχικούς στόχους και τα πρότυπα της ΕΕ (Heidbreder, 2015; Trondal&Bauer, 2017).

Η κατανόηση αυτών των διαστάσεων είναι ζωτικής σημασίας για την κατανόηση της πολυπλοκότητας της διαδικασίας εξευρωπαϊσμού. Μαζί, αυτές οι διαστάσεις συμβάλλουν στον πρωταρχικό στόχο της επίτευξης μεγαλύτερης συνοχής και ολοκλήρωσης εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Mulder&Snijders, 2014). Επιπλέον, τόσο ο οριζόντιος όσο και ο κάθετος εξευρωπαϊσμός μπορεί να επηρεάσει τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη μέλη προσεγγίζουν την ηλεκτρονική διακυβέρνηση ενισχύοντας τη συνεργασία και ενσωματώνοντας παγκόσμιες βέλτιστες πρακτικές στις στρατηγικές τους. Καθώς τα έθνη

συνεργάζονται με εξωτερικούς εταίρους, η ανταλλαγή γνώσης, τεχνολογίας και τεχνογνωσίας καθίσταται κρίσιμη για τη διαμόρφωση αποτελεσματικών και χωρίς αποκλεισμούς πρωτοβουλιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στο ευρωπαϊκό πλαίσιο (Trondal&Bauer, 2017).

Στο πλαίσιο του εξευρωπαϊσμού της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, οι όροι σκληρός ανταγωνισμός και ήπιος ανταγωνισμός μπορούν να εφαρμοστούν για να περιγράψουν τη δυναμική και τις προσεγγίσεις στην ανάπτυξη και εφαρμογή υπηρεσιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης σε όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Αυτοί οι όροι χρησιμοποιούνται για να χαρακτηρίσουν τη φύση του ανταγωνισμού και της συνεργασίας μεταξύ χωρών στον τομέα της ψηφιακής διακυβέρνησης (Dada, 2006).

Στο πλαίσιο του εξευρωπαϊσμού και της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, η διάκριση μεταξύ ήπιου και σκληρού ανταγωνισμού λαμβάνει μοναδικές διαστάσεις καθώς η ψηφιοποίηση και η εναρμόνιση των πολιτικών γίνονται κρίσιμα στοιχεία της ατζέντας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Στον τομέα της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, ο σκληρός ανταγωνισμός στο πλαίσιο του εξευρωπαϊσμού μπορεί να παρατηρηθεί μέσω της επιθετικής επιδίωξης των ψηφιακών εξελίξεων από τα κράτη μέλη και του αγώνα για υιοθέτηση τεχνολογιών αιχμής. Τα κράτη μπορεί να εμπλακούν σε σκληρό ανταγωνισμό για να επιδείξουν ηγετικό ρόλο στην εφαρμογή πρωτοβουλιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, όπως η ανάπτυξη εξελιγμένων ψηφιακών πλατφορμών και υπηρεσιών (Dada, 2006). Αυτό μπορεί να εκδηλωθεί σε μια «ψηφιακή κούρσα εξοπλισμών», όπου οι χώρες αγωνίζονται για την υπεροχή όσον αφορά την ψηφιακή υποδομή, τις δυνατότητες κυβερνοασφάλειας και την ταχεία ανάπτυξη ηλεκτρονικών υπηρεσιών στους πολίτες (Stefan, 2008).

Ο ήπιος ανταγωνισμός, από την άλλη πλευρά, μπορεί να φανεί στις συλλογικές προσπάθειες μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ για τη δημιουργία ενός συνεκτικού και διαλειτουργικού ψηφιακού περιβάλλοντος. Ο ήπιος ανταγωνισμός περιλαμβάνει κοινούς στόχους, αμοιβαία μάθηση και συνεργατικές πρωτοβουλίες για τη βελτίωση της συνολικής ψηφιακής διακυβέρνησης. Οι χώρες μπορούν να δώσουν έμφαση στην εναρμόνιση των προτύπων, στην ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών και στη συμμετοχή σε κοινά έργα για την προώθηση μιας συνεργατικής προσέγγισης στην ηλεκτρονική διακυβέρνηση (Stefan, 2008). Αυτή η προσέγγιση ευθυγραμμίζεται με τις αρχές του εξευρωπαϊσμού, όπου τα έθνη συνεργάζονται για να οικοδομήσουν ένα κοινό πλαίσιο για την ψηφιακή διακυβέρνηση, προωθώντας τη διαλειτουργικότητα και την απρόσκοπτη παροχή ψηφιακών υπηρεσιών διασυνοριακά.

Οι μηχανισμοί εξευρωπαϊσμού διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στη διαμόρφωση του τοπίου της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης εντός της ΕΕ. Η συνεργατική φύση του ήπιου ανταγωνισμού ευθυγραμμίζεται με βασικούς μηχανισμούς εξευρωπαϊσμού, όπως η μεταφορά πολιτικών και η μάθηση. Τα κράτη μέλη συμμετέχουν ενεργά στην ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών, στη μεταφορά γνώσης και σε κοινές πρωτοβουλίες για την εναρμόνιση των πλαισίων ψηφιακής διακυβέρνησής τους. Αυτός ο μηχανισμός ενθαρρύνει την κοινή κατανόηση των αποτελεσματικών στρατηγικών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, συμβάλλοντας στη σύγκλιση των πρακτικών σε ολόκληρη την ΕΕ (Stefan, 2008).

Η ρυθμιστική ευθυγράμμιση, ένας μηχανισμός εγγενής στον εξευρωπαϊσμό, εκφράζεται στο πρότυπο ήπιου ανταγωνισμού της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης. Αντί να εμπλέκονται σε ρυθμιστικές αποκλίσεις, τα κράτη μέλη επιλέγουν μια συνεργατική προσέγγιση, ευθυγραμμίζοντας τους κανονισμούς τους για να δημιουργήσουν έναν κοινό ψηφιακό χώρο. Αυτός ο μηχανισμός προωθεί τη διαλειτουργικότητα, διευκολύνει τις διασυνοριακές ροές δεδομένων και ενισχύει τη συνολική αποτελεσματικότητα της ψηφιακής διακυβέρνησης. Ο ήπιος ανταγωνισμός, που έχει τις ρίζες του στη ρυθμιστική σύγκλιση, γίνεται ένας μηχανισμός μέσω του οποίου ο εξευρωπαϊσμός εκδηλώνεται στην ψηφιακή σφαίρα (Shaffer&Pollack, 2009).

Αντίθετα, ο σκληρός ανταγωνισμός στο πλαίσιο του εξευρωπαϊσμού της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης μπορεί να θεωρηθεί ως καταλύτης για την ψηφιακή πρόοδο. Ο μηχανισμός της ανταγωνιστικής εξομοίωσης μπαίνει στο παιχνίδι καθώς τα κράτη μέλη, στην επιδίωξη τους για ψηφιακή ηγεσία, μιμούνται επιτυχημένες στρατηγικές και τεχνολογίες άλλων (Dada, 2006). Η ένταση του σκληρού ανταγωνισμού ενθαρρύνει τον γρήγορο ψηφιακό μετασχηματισμό, με τα έθνη να προσπαθούν να ξεπεράσουν το ένα το άλλο στην ανάπτυξη λύσεων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης τελευταίας τεχνολογίας (Zattoni&Cuomo, 2008).

Στο πλαίσιο του εξευρωπαϊσμού, ο σκληρός και ο ήπιος ανταγωνισμός μπορεί να συνυπάρξουν και η επικράτηση τους μπορεί να ποικίλλει ανάλογα με τις συγκεκριμένες πτυχές της ανάπτυξης της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης. Ενώ ορισμένα κράτη μέλη μπορεί να ανταγωνίζονται επιθετικά για να επιδείξουν ψηφιακή ικανότητα, άλλα μπορεί να υιοθετήσουν μια πιο ήπια, συνεργατική στάση για να προωθήσουν συλλογικά τους ευρύτερους στόχους ενός εναρμονισμένου ευρωπαϊκού χώρου ψηφιακής διακυβέρνησης. Τόσο ο σκληρός όσο και ο ήπιος ανταγωνισμός μπορούν να θεωρηθούν ως οριζόντιοι μηχανισμοί εξευρωπαϊσμού, που επηρεάζουν τη συμπεριφορά και τις στρατηγικές των κρατών μελών στις αλληλεπιδράσεις τους μεταξύ τους, εντός του πλαισίου της ΕΕ. Τόσο

στον σκληρό όσο και στον ήπιο ανταγωνισμό στον οριζόντιο εξευρωπαϊσμό, τα κράτη μέλη εμπλέκονται σε αμοιβαίες αλληλεπιδράσεις και ανταλλαγές. Αυτοί οι μηχανισμοί συμβάλλουν σε μια διαδικασία σύγκλισης, όπου οι ομοιότητες σε πολιτικές, πρακτικές και προσεγγίσεις μεταξύ των κρατών μελών γίνονται πιο έντονες. Η κατανόηση της αλληλεπίδρασης μεταξύ σκληρού και ήπιου ανταγωνισμού βοηθά στην ανάλυση του τρόπου με τον οποίο ο εξευρωπαϊσμός επηρεάζει τις συμπεριφορές και τις στρατηγικές των κρατών μελών, οδηγώντας σε αυξημένη συνεργασία, σύγκλιση και κοινές πρακτικές εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Zattoni&Cuomo, 2008).

Η αλληλεπίδραση μεταξύ ήπιου και σκληρού ανταγωνισμού, που πλαισιώνεται στους μηχανισμούς του εξευρωπαϊσμού, υπογραμμίζει την ανάγκη για μια ισορροπημένη προσέγγιση (Dada, 2006). Ενώ ο ήπιος ανταγωνισμός προάγει τη συνεργασία, την κανονιστική ευθυγράμμιση και τη διάδοση της καινοτομίας, ο σκληρός ανταγωνισμός ωθεί τα κράτη μέλη προς την ψηφιακή αριστεία (Stefan, 2008). Η εξεύρεση ισορροπίας μεταξύ αυτών των δυναμικών είναι ζωτικής σημασίας για τον βέλτιστο εξευρωπαϊσμό της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, διασφαλίζοντας ότι τα οφέλη του ψηφιακού μετασχηματισμού μοιράζονται αρμονικά, επιτρέποντας παράλληλα τον υγιή ανταγωνισμό να οδηγήσει σε συνεχή βελτίωση και καινοτομία στο τοπίο ψηφιακής διακυβέρνησης της ΕΕ (Zattoni&Cuomo, 2008).

2.4 Εξευρωπαϊσμός και ηλεκτρονική διακυβέρνηση

Η διερεύνηση της σχέσης μεταξύ εξευρωπαϊσμού και ηλεκτρονικής διακυβέρνησης αποκαλύπτει μια πολύπλοκη αλληλεπίδραση μεταξύ των υπερεθνικών προσπαθειών για εναρμόνιση των πολιτικών και της εθνικής εφαρμογής συστημάτων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο εξευρωπαϊσμός αναφέρεται στη διαδικασία μέσω της οποίας οι πολιτικές και οι κανόνες της ΕΕ επηρεάζουν τις εσωτερικές πολιτικές και πρακτικές των κρατών μελών (Togna, 2015). Στον τομέα της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, ο εξευρωπαϊσμός εκδηλώνεται μέσω πρωτοβουλιών που στοχεύουν στην προώθηση της διαλειτουργικότητας, της ανταλλαγής δεδομένων και της υιοθέτησης κοινών προτύπων για την ενίσχυση της ψηφιακής διακυβέρνησης σε ολόκληρη την ΕΕ. Η διάκριση μεταξύ σκληρού και ήπιου ανταγωνισμού στο πλαίσιο του εξευρωπαϊσμού έγκειται στη φύση του ανταγωνισμού - είτε περιλαμβάνει απτή ευθυγράμμιση βάσει κανόνων (σκληρός) είτε εθελοντική υιοθέτηση κοινών κανόνων και

αξιών (ήπιος). Και οι δύο προσεγγίσεις συμβάλλουν στη σύνθετη δυναμική της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, αντανακλώντας την πολύπλευρη φύση των ανταγωνιστικών αλληλεπιδράσεων μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ (Durman, Musa&Koprić, 2022).

Μια σημαντική πτυχή αυτής της σχέσης είναι ο ρόλος των οδηγιών και των κανονισμών της ΕΕ που καθοδηγούν τα κράτη μέλη στην ανάπτυξη των πλαισίων ηλεκτρονικής διακυβέρνησής. Για παράδειγμα, οδηγίες όπως το σχέδιο δράσης για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση και η στρατηγική για την ψηφιακή ενιαία αγορά θέτουν κοινούς στόχους και πρότυπα που πρέπει, αναγκαστικά, να ακολουθήσουν τα κράτη μέλη στις προσπάθειές τους για ψηφιακό μετασχηματισμό. Η υιοθέτηση αυτών των οδηγιών αντικατοπτρίζει μια μορφή σκληρού εξευρωπαϊσμού, καθώς τα έθνη ευθυγραμμίζουν τις στρατηγικές τους για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση με τους πρωταρχικούς στόχους της ΕΕ, δίνοντας έμφαση στη διασύνδεση της ψηφιακής διακυβέρνησης εντός της Ένωσης (Nizhnikau, 2016). Η έμφαση σε κοινούς στόχους, πρότυπα και πολιτικές, καθώς και ο αμοιβαίος συντονισμός, υπογραμμίζει την οριζόντια φύση της αλληλεπίδρασης μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ στον τομέα του ψηφιακού μετασχηματισμού (οριζόντιος εξευρωπαϊσμός).

Ωστόσο, ο αντίκτυπος του εξευρωπαϊσμού στην ηλεκτρονική διακυβέρνηση δεν είναι ομοιόμορφος μεταξύ των κρατών μελών. Τα εθνικά πλαίσια, οι διοικητικές παραδόσεις και τα επίπεδα τεχνολογικής ετοιμότητας διαδραματίζουν κρίσιμους ρόλους στη διαμόρφωση της εφαρμογής των πρωτοβουλιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης (Nizhnikau, 2016). Ορισμένες χώρες μπορεί να ενστερνιστούν τις ευρωπαϊκές οδηγίες με ενθουσιασμό, αξιοποιώντας τις για να ενισχύσουν τις δυνατότητές τους στην ηλεκτρονική διακυβέρνηση, ενώ άλλες μπορεί να αντιμετωπίσουν προκλήσεις όσον αφορά την προσαρμογή τους στα προβλεπόμενα πρότυπα. Αυτές οι παραλλαγές υπογραμμίζουν την περίπλοκη και διαφοροποιημένη φύση της σχέσης μεταξύ εξευρωπαϊσμού και ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στο ποικίλο τοπίο της ΕΕ (Ivan, 2009).

Εκτός από τη ρυθμιστική επιρροή, η σχέση μεταξύ εξευρωπαϊσμού και ηλεκτρονικής διακυβέρνησης περιλαμβάνει επίσης ανταλλαγή γνώσεων και ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών μεταξύ των κρατών μελών—πρακτικές ήπιου ανταγωνισμού (Protopappas, Sideridis&Yialouris, 2020). Οι συνεργατικές πρωτοβουλίες, τα ερευνητικά έργα και οι συμπράξεις που διευκολύνονται από την ΕΕ συμβάλλουν στη διασταυρούμενη γονιμοποίηση ιδεών και εμπειριών στον τομέα της ψηφιακής διακυβέρνησης. Αυτή η διαδικασία αμοιβαίας μάθησης μπορεί να οδηγήσει στη σύγκλιση των πρακτικών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης σε ολόκληρη την Ευρώπη, ενισχύοντας ένα πιο συνεκτικό και διαλειτουργικό ψηφιακό τοπίο εντός της ΕΕ (Protopappas, Sideridis&Yialouris, 2020).

Η πτυχή του ήπιου ανταγωνισμού της προώθησης της καινοτομίας και της συνεργασίας στην ηλεκτρονική διακυβέρνηση αντηχεί έντονα με τον μηχανισμό εξευρωπαϊσμού της διάδοσης της καινοτομίας. Μέσω συνεργατικών έργων έρευνας και ανάπτυξης, τα κράτη μέλη συμβάλλουν στη διάδοση καινοτόμων πρακτικών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης σε ολόκληρη την ΕΕ (Zattoni&Cuomo, 2008). Η κοινή δέσμευση για καινοτομία χρησιμεύει ως κινητήρια δύναμη πίσω από τον εξευρωπαϊσμό της ψηφιακής διακυβέρνησης, δημιουργώντας ένα δυναμικό περιβάλλον όπου οι τεχνολογικές εξελίξεις ωφελούν όλα τα κράτη μέλη. Η Στήριξη Ερευνητικών και Καινοτομικών Τεχνολογιών, όπου η ΕΕ προωθεί τις έρευνες και τις καινοτομίες μέσω του Προγράμματος "Horizon 2020" και του Προγράμματος "Ψηφιακή Ευρώπη", με σκοπό τη στήριξη της ανάπτυξης ψηφιακών τεχνολογιών αποτελεί κύρια πρωτοβουλία που έχει συμβάλει στον εξευρωπαϊσμό στη ψηφιακή διακυβέρνηση (Biegelbauer&Weber, 2018; Perrottaetal., 2020).

Η έρευνα και η καινοτομία στις ψηφιακές τεχνολογίες διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στον εξευρωπαϊσμό της ψηφιακής διακυβέρνησης. Η σημασία αυτών των ερευνών και καινοτομιών έγκειται στη δυνατότητά τους να οδηγήσουν την οικονομική ανάπτυξη, να ενισχύσουν την ανταγωνιστικότητα και να προωθήσουν ένα πιο συνεκτικό και ολοκληρωμένο ευρωπαϊκό ψηφιακό τοπίο (Biegelbauer&Weber, 2018). Έτσι για παράδειγμα, οι πρωτοβουλίες έρευνας και καινοτομίας οδηγούν στην ανάπτυξη τεχνολογιών αιχμής. Επενδύοντας στην ψηφιακή έρευνα, η ΕΕ στοχεύει να παραμείνει στην πρώτη γραμμή των τεχνολογικών εξελίξεων. Αυτό, με τη σειρά του, επιτρέπει στις ευρωπαϊκές χώρες να υιοθετήσουν και να εφαρμόσουν λύσεις αιχμής στα συστήματα ψηφιακής διακυβέρνησής τους. Επιπλέον, οι ερευνητικές προσπάθειες συμβάλλουν στη θέσπιση κοινών προτύπων και πλαισίων διαλειτουργικότητας. Όταν οι τεχνολογίες τυποποιούνται, γίνεται ευκολότερο για διάφορες χώρες και οντότητες εντός της ΕΕ να ενσωματώνουν και να μοιράζονται ψηφιακές λύσεις. Αυτή η κοινότητα προωθεί τη συνεργασία και διασφαλίζει μια πιο απρόσκοπτη ανταλλαγή πληροφοριών και υπηρεσιών διασυνοριακά (Pelle, 2015).

Επίσης, στα συνεργατικά ερευνητικά έργα συχνά συμμετέχουν ομάδες από πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Αυτή η συνεργασία όχι μόνο προωθεί την ανταλλαγή γνώσεων αλλά δημιουργεί επίσης μια αίσθηση ενότητας και διασύνδεσης. Καθώς ερευνητές συνεργάζονται διασυνοριακά, συμβάλλουν στην ανάπτυξη κοινών στόχων στον ψηφιακό τομέα. Τα ευρήματα της έρευνας και οι καινοτομίες συχνά επηρεάζουν τις αποφάσεις πολιτικής τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Οι γνώσεις που αποκτήθηκαν από αυτές τις προσπάθειες μπορούν να συμβάλουν στην ανάπτυξη κανονισμών και

στρατηγικών που ευθυγραμμίζονται με την ευρύτερη ευρωπαϊκή ψηφιακή ατζέντα. Αυτό βοηθά στη δημιουργία μιας πιο εναρμονισμένης προσέγγισης για την ψηφιακή διακυβέρνηση εντός της ΕΕ (Perrottaetal., 2020).

Επιπλέον, ο εξευρωπαϊσμός της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης εκτείνεται πέρα από τους επίσημους κανονισμούς και τις συνεργατικές πρωτοβουλίες, περιλαμβάνοντας μια πολιτιστική στροφή προς μια πιο ψηφιακή και διασυνδεδεμένη προσέγγιση διακυβέρνησης. Η ΕΕ προωθεί ένα όραμα για απρόσκοπτες διασυνοριακές υπηρεσίες, που διευκολύνονται από την προηγμένη ψηφιακή υποδομή, η οποία επηρεάζει εγγενώς τη νοοτροπία των κρατών μελών. Ως αποτέλεσμα, δίνεται αυξανόμενη έμφαση στις ψηφιακές υπηρεσίες με επίκεντρο τον πολίτη, τη διαφάνεια και την αποτελεσματικότητα στη δημόσια διοίκηση, ευθυγραμμιζόμενη με τους ευρύτερους στόχους της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης (Protopappas, Sideridis&Yialouris, 2020). Αυτή η πολιτιστική σύγκλιση ενθαρρύνει την κοινή κατανόηση του ρόλου της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στην ενίσχυση των δημοκρατικών διαδικασιών και στην προώθηση της συμμετοχής των πολιτών (Codagnoneetal., 2015).

2.4.1 Προκλήσεις στο τομέα της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης

Παρά τις θετικές πτυχές του εξευρωπαϊσμού στον τομέα της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, οι προκλήσεις εξακολουθούν να υφίστανται (Codagnoneetal., 2015). Τα διαφορετικά επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης και τεχνολογικής υποδομής μεταξύ των κρατών μελών μπορούν να δημιουργήσουν ανισότητες στην ικανότητα εφαρμογής και ωφελιμάτων από προηγμένες λύσεις ηλεκτρονικής διακυβέρνησης. Επιπλέον, ζητήματα που σχετίζονται με το απόρρητο των δεδομένων, την ασφάλεια και την ηθική χρήση της τεχνολογίας παρουσιάζουν συνεχείς ανησυχίες που απαιτούν προσεκτική εξέταση. Η δυναμική του εξευρωπαϊσμού και της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης υπόκειται επομένως σε συνεχή προσαρμογή και βελτίωση, καθώς η ΕΕ και τα κράτη μέλη της περιηγούνται στο εξελισσόμενο τοπίο της ψηφιακής διακυβέρνησης ενώ αντιμετωπίζουν τις σχετικές προκλήσεις (Protopappas, Sideridis&Yialouris, 2020).

Οι προκλήσεις που προκύπτουν από τη σχέση μεταξύ εξευρωπαϊσμού και ηλεκτρονικής διακυβέρνησης είναι πολύπλευρες και απαιτούν λεπτομερή εξέταση. Μια κρίσιμη πρόκληση έγκειται στους διαφορετικούς βαθμούς τεχνολογικής ετοιμότητας και ψηφιακής υποδομής στα κράτη μέλη της ΕΕ (Chantillonetal., 2020). Ενώ ορισμένες χώρες μπορεί να διαθέτουν προηγμένες τεχνολογικές δυνατότητες, άλλες μπορεί να αντιμετωπίσουν εμπόδια στην υιοθέτηση και την εφαρμογή εξελιγμένων λύσεων ηλεκτρονικής

διακυβέρνησης. Αυτό το ψηφιακό χάσμα μπορεί να επιδεινώσει τις υπάρχουσες ανισότητες και να εμποδίσει την επίτευξη ενός εναρμονισμένου ψηφιακού τοπίου εντός της ΕΕ (Ivan, 2009).

Μια άλλη σημαντική πρόκληση περιλαμβάνει την περίπλοκη ισορροπία μεταξύ τυποποίησης και ευελιξίας. Ενώ οι ευρωπαϊκές οδηγίες στοχεύουν στη θέσπιση κοινών πλαισίων για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση, η ποικιλομορφία των διοικητικών δομών, των νομικών συστημάτων και των πολιτιστικών πλαισίων μεταξύ των κρατών μελών απαιτεί έναν ορισμένο βαθμό ευελιξίας στην εφαρμογή (Ivan, 2009). Η επίτευξη της σωστής ισορροπίας είναι ζωτικής σημασίας για να διασφαλιστεί ότι οι πρωτοβουλίες ηλεκτρονικής διακυβέρνησης είναι αποτελεσματικές και προσαρμόσιμες στις μοναδικές συνθήκες των μεμονωμένων εθνών.

Η εναρμόνιση των κανονισμών προστασίας δεδομένων στα κράτη μέλη είναι ένα πολύπλοκο έργο, δεδομένων των διαφορετικών νομικών πλαισίων που διέπουν το απόρρητο. Ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων (GDPR) αντιπροσωπεύει μια κοινή προσπάθεια για την αντιμετώπιση αυτών των ανησυχιών, αλλά η διασφάλιση συνεπούς συμμόρφωσης και επιβολής θέτει συνεχείς προκλήσεις (Protopappas, Sideridis&Yialouris, 2020; Zakrzewska&Miciuła, 2021). Επιπλέον, η αυξανόμενη εξάρτηση από τις ψηφιακές τεχνολογίες στη δημόσια διοίκηση εγείρει ερωτήματα σχετικά με την ηθική χρήση των δεδομένων, τις πρακτικές επιτήρησης και την πιθανότητα ακούσιων συνεπειών, που απαιτούν προσεκτική εξέταση και συνεχή έλεγχο (Chantillonetal., 2020).

Εν κατακλείδι, ενώ ο εξευρωπαϊσμός προσφέρει ένα πλαίσιο για την ευθυγράμμιση των πρακτικών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης σε ολόκληρη την ΕΕ, οι προκλήσεις είναι σημαντικές. Η αντιμετώπιση των τεχνολογικών ανισοτήτων, η εύρεση της σωστής ισορροπίας μεταξύ τυποποίησης και ευελιξίας και η πλοήγηση σε περίπλοκα ζητήματα ιδιωτικού απορρήτου και ασφάλειας δεδομένων είναι πρωταρχικής σημασίας. Ο εξελισσόμενος χαρακτήρας τόσο του εξευρωπαϊσμού όσο και της τεχνολογίας σημαίνει ότι αυτές οι προκλήσεις είναι δυναμικές και απαιτούν συνεχή προσοχή και προσαρμογή για να διασφαλιστεί η επιτυχής ενσωμάτωση των πρακτικών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στο ποικίλο τοπίο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Chantillonetal., 2020).

2.5 Η ηλεκτρονική διακυβέρνηση στην ΕΕ

2.5.1 Γενικά

Οι βασικές αρχές της πολιτικής απόφασης για επένδυση σε υπηρεσίες ηλεκτρονικής διακυβέρνησης έχουν θεσπιστεί στη Στρατηγική της Λισαβόνας, η οποία εγκρίθηκε από τα κράτη μέλη της ΕΕ το 2000. Αυτή η στρατηγική ορόσημο είχε στόχο να καταστήσει την Ευρωπαϊκή Ένωση την πιο δυναμική και ανταγωνιστική οικονομία βασισμένη στη γνώση, προωθώντας την καινοτομία και τεχνολογικά πλεονεκτήματα. Ενώ η Στρατηγική της Λισαβόνας έθεσε τις βάσεις για την αναγνώριση της σημασίας της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, οι μετέπειτα πρωτοβουλίες ήταν ζωτικής σημασίας για τη διαμόρφωση του ψηφιακού τοπίου (Soltes, 2015).

Η σύγχρονη έννοια της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στην ΕΕ βασίζεται στην αρχική πρωτοβουλία eEurope, η οποία έχει προωθηθεί στην ΕΕ από το 1999 (Ardielli&Halásková, 2015). Πάνω στις βάσεις που έθεσε η Στρατηγική της Λισαβόνας, η πρωτοβουλία eEurope 2005, που εισήχθη το 2002, σηματοδότησε ένα σημαντικό ορόσημο στην ανάπτυξη της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στην ΕΕ. Αυτή η πρωτοβουλία έδωσε μεγάλη έμφαση στην ανάπτυξη των τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνιών (ΤΠΕ) για την ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης, της κοινωνικής ένταξης και των δημόσιων υπηρεσιών. Το e-Europe 2005 είχε στόχο να γεφυρώσει το ψηφιακό χάσμα και να δημιουργήσει ένα κοινό πλαίσιο για την ανάπτυξη υπηρεσιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στα κράτη μέλη, θέτοντας τις βάσεις για πιο συνεκτική ψηφιακή διακυβέρνηση (Ardielli&Halásková, 2015).

Η Ψηφιακή Ατζέντα για την Ευρώπη εγκρίθηκε το έτος 2010 και αποτελεί μέρος της πρωτοβουλίας Europa 2020 (Androniceanu, Kinnunen&Georgescu, 2020). Αυτή η στρατηγική υπογραμμίζει πρωτίστως την τρέχουσα μεταβλητότητα της παροχής υπηρεσιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης σε ολόκληρη την ΕΕ, την έλλειψη διασυνοριακής κάλυψης και τη χαμηλή χρήση από τους πολίτες. Το ψηφιακό θεματολόγιο για την Ευρώπη, που εγκρίθηκε το 2010, αντιπροσωπεύει ένα ολοκληρωμένο και μετασχηματιστικό βήμα στην εξέλιξη της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης εντός της ΕΕ (Ciolan, 2013). Ενσωματωμένη στην ευρύτερη πρωτοβουλία Europa 2020, αυτή η στρατηγική σκιαγραφεί φιλόδοξους στόχους για τη μόχλευση των ψηφιακών τεχνολογιών για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης, της καινοτομίας και της βιωσιμότητας. Το Ψηφιακό θεματολόγιο για την Ευρώπη έδωσε προτεραιότητα σε τομείς όπως ο ψηφιακός γραμματισμός, η κυβερνοασφάλεια και η ανάπτυξη υπηρεσιών ηλεκτρονικής

διακυβέρνησης, θέτοντας τις βάσεις για ένα πιο ολοκληρωμένο και με επίκεντρο τον πολίτη τοπίο ψηφιακής διακυβέρνησης. Για την προώθηση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και την εφαρμογή της στην πράξη σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ δημιουργούνται τα λεγόμενα «Σχέδια Δράσης». Αυτά τα έγγραφα περιέχουν συγκεκριμένα μέτρα και συστάσεις για την επιτυχή εφαρμογή συγκεκριμένων μέτρων (Ardielli&Halásková, 2015; Grönlund, 2010).

Η ψηφιακή Αντζέντα για την Ευρώπη ενσωματώθηκε απρόσκοπτα στην πρωτοβουλία Europa 2020, μια ευρύτερη στρατηγική που στοχεύει στην προώθηση της έξυπνης, βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης σε ολόκληρη την ΕΕ. Με την ενσωμάτωση της ψηφιακής διάστασης στο πλαίσιο Europa 2020, τα κράτη μέλη δεσμεύονται να ενισχύσουν τις ψηφιακές τους δυνατότητες, να προωθήσουν την καινοτομία και να αξιοποιήσουν τις υπηρεσίες ηλεκτρονικής διακυβέρνησης ως καταλύτη για την οικονομική και κοινωνική πρόοδο (Yearetal., 2020). Για να διευκολύνει την εφαρμογή της Ψηφιακής Ατζέντας για την Ευρώπη, η ΕΕ θέσπισε τη «Διευκόλυνση Συνδέοντας την Ευρώπη» (Connecting Europe Facility - CEF) ως μέρος του Πολυετούς Δημοσιονομικού Πλαισίου. Το CEF χρησιμεύει ως βασικό χρηματοδοτικό μέσο για την υποστήριξη της ανάπτυξης υψηλής απόδοσης, βιώσιμης και διασυνδεδεμένης ψηφιακής υποδομής, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης. Αυτή η οικονομική δέσμευση υπογραμμίζει την αφοσίωση της ΕΕ στην υλοποίηση των στόχων που περιγράφονται στο ψηφιακό θεματολόγιο για την Ευρώπη (Krimmeretal., 2021).

Μια άλλη κρίσιμη απόφαση που διαμορφώνει το τοπίο της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης εντός της ΕΕ ήταν η θέσπιση του Ευρωπαϊκού Πλαισίου Διαλειτουργικότητας (European Interoperability Framework - EIF). Το EIF παρέχει κατευθυντήριες γραμμές και πρότυπα για τη διασφάλιση της διαλειτουργικότητας μεταξύ συστημάτων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης σε όλα τα κράτη μέλη. Αυτό το πλαίσιο είναι απαραίτητο για την προώθηση απρόσκοπτων ψηφιακών αλληλεπιδράσεων, την ενίσχυση της συνεργασίας και την προώθηση της παροχής διασυννοριακών υπηρεσιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης με εναρμονισμένο τρόπο (Campmas, Iacob&Simonelli, 2022).

Η θεωρία του εξευρωπαϊσμού, που δίνει έμφαση στη σύγκλιση πολιτικών και πρακτικών μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ, συνδέεται στενά με την ευρωπαϊκή πρωτοβουλία γνωστή ως Ψηφιακή Ενιαία Αγορά (DSM). Η ψηφιακή ενιαία αγορά (DSM) που εισήχθη το 2015 είναι μια πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Ένωσης που επιδιώκει να δημιουργήσει ένα ενοποιημένο ψηφιακό περιβάλλον όπου άτομα, επιχειρήσεις και δημόσιες υπηρεσίες μπορούν να λειτουργούν αβίαστα σε πολλούς ψηφιακούς τομείς. Το DSM περιλαμβάνει

στρατηγικές για τη βελτίωση της ψηφιακής συνδεσιμότητας, την προώθηση της ανάπτυξης των ψηφιακών υπηρεσιών και την τυποποίηση των ψηφιακών κανονισμών σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ. Το DSM στοχεύει να δημιουργήσει έναν απρόσκοπτο και ολοκληρωμένο ψηφιακό χώρο όπου τα αγαθά, οι υπηρεσίες και οι πληροφορίες μπορούν να ρέουν ελεύθερα πέρα από τα εθνικά σύνορα. Οι μηχανισμοί εξευρωπαϊσμού, όπως η μεταφορά πολιτικών και η ρυθμιστική ευθυγράμμιση, αντικατοπτρίζονται στους στόχους του DSM, καθώς τα κράτη μέλη συνεργάζονται για να εναρμονίσουν τους ψηφιακούς κανονισμούς, να εξαλείψουν τα εμπόδια στο διασυνοριακό ηλεκτρονικό εμπόριο και να προωθήσουν μια ενιαία προσέγγιση στην ψηφιακή διακυβέρνηση (Mărcuț, 2021).

Η θεωρία του εξευρωπαϊσμού είναι επίσης εμφανής σε πρωτοβουλίες όπως το πρόγραμμα Λύσεις Διαλειτουργικότητας για τις Ευρωπαϊκές Δημόσιες Διοικήσεις (ISA²). Το 2016, η έναρξη του ISA² σηματοδότησε την αρχή μιας πρωτοβουλίας με στόχο την ενίσχυση της διαλειτουργικότητας μεταξύ των ευρωπαϊκών δημόσιων διοικήσεων. Μέσω της παροχής εργαλείων, υπηρεσιών και βέλτιστων πρακτικών, το πρόγραμμα ISA² διευκολύνει την απρόσκοπτη ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ αυτών των διοικήσεων. Ο απώτερος στόχος του είναι να δημιουργήσει ένα ενιαίο ψηφιακό βασίλειο όπου ποικίλες δημόσιες διοικήσεις μπορούν να συνεργάζονται και να αλληλεπιδρούν με τη μέγιστη δυνατή αποτελεσματικότητα. Το ISA² επιδιώκει να καθιερώσει κοινά ευρωπαϊκά πλαίσια και πρότυπα για τη διαλειτουργικότητα, διασφαλίζοντας ότι τα ψηφιακά συστήματα και οι υπηρεσίες στις δημόσιες διοικήσεις μπορούν να αλληλεπιδρούν απρόσκοπτα. Αυτή η πρωτοβουλία ευθυγραμμίζεται με τον μηχανισμό εξευρωπαϊσμού της ρυθμιστικής σύγκλισης, καθώς τα κράτη μέλη συνεργάζονται για να υιοθετήσουν κοινές τεχνικές προδιαγραφές και πρότυπα διαλειτουργικότητας, ενισχύοντας την κοινή κατανόηση των βέλτιστων πρακτικών στην ηλεκτρονική διακυβέρνηση (Barberoetal., 2019).

Η θεωρία του εξευρωπαϊσμού βρίσκει επίσης πρακτική εφαρμογή στα Διαρθρωτικά Ταμεία και την Πολιτική Συνοχής της ΕΕ. Αυτές οι πρωτοβουλίες στοχεύουν στη μείωση των οικονομικών ανισοτήτων μεταξύ των κρατών μελών επενδύοντας σε έργα που προάγουν την ανάπτυξη και τη σύγκλιση. Στο πλαίσιο της ψηφιοποίησης, τα Διαρθρωτικά Ταμεία υποστηρίζουν την ανάπτυξη ψηφιακών υποδομών και δυνατοτήτων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης σε λιγότερο οικονομικά ανεπτυγμένες περιφέρειες, ευθυγραμμίζοντας με τον μηχανισμό εξευρωπαϊσμού μεταφοράς πολιτικών. Αυτό διευκολύνει τη μεταφορά γνώσης και βέλτιστων πρακτικών από πιο προηγμένες ψηφιακές οικονομίες σε εκείνες που χρειάζονται βελτίωση (Šitera, 2021).

Η Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Cloud (European Cloud Initiative), μέρος της στρατηγικής για την ψηφιακή ενιαία αγορά, αποτελεί παράδειγμα της εστίασης της θεωρίας του εξευρωπαϊσμού στην τεχνολογική σύγκλιση. Αυτή η πρωτοβουλία στοχεύει στη δημιουργία μιας κοινής ευρωπαϊκής υποδομής δεδομένων, ενισχύοντας τη συνεργασία και την ανταλλαγή δεδομένων διασυνοριακά. Ενθαρρύνοντας τα κράτη μέλη να υιοθετήσουν κοινά πρότυπα υπολογιστικού νέφους και διευκολύνοντας την κινητικότητα δεδομένων, η Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Cloud ενσωματώνει τον μηχανισμό εξευρωπαϊσμού της σύγκλισης, ευθυγραμμίζοντας τις ψηφιακές υποδομές για τη βελτίωση της αποδοτικότητας και της αποτελεσματικότητας της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης (Aarestrupetal., 2020).

Το Next Generation EU, το εργαλείο ανάκαμψης της ΕΕ, ευθυγραμμίζεται με τη θεωρία του εξευρωπαϊσμού δίνοντας έμφαση στη συλλογική απάντηση σε κοινές προκλήσεις, συμπεριλαμβανομένου του ψηφιακού μετασχηματισμού. Ως μέρος αυτής της πρωτοβουλίας, τα κράτη μέλη ενθαρρύνονται να επενδύσουν στην ψηφιοποίηση και την ανθεκτικότητα, προωθώντας μια κοινή δέσμευση στις αρχές του εξευρωπαϊσμού. Οι ροές χρηματοδότησης που υποστηρίζουν την ψηφιακή καινοτομία και τη βιωσιμότητα υπογραμμίζουν την προσπάθεια της ΕΕ να εναρμονίσει τις ψηφιακές στρατηγικές, διασφαλίζοντας ότι η ανάκαμψη από τις οικονομικές προκλήσεις συνδυάζεται με τις εξελίξεις στην ηλεκτρονική διακυβέρνηση που ωφελούν ολόκληρη την ευρωπαϊκή κοινότητα (DelaPorte&Jensen, 2021).

Οι παραπάνω πρωτοβουλίες ευθυγραμμίζονται με τις θεωρίες εξευρωπαϊσμού, δίνοντας ως παράδειγμα τη νομική σύγκλιση, τη διακυβέρνηση πολλαπλών επιπέδων, την εκμάθηση πολιτικών και τον ήπιο εξευρωπαϊσμό. Αυτές οι πρωτοβουλίες διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στη διαμόρφωση ενός κοινού ψηφιακού χώρου και στην προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών στις πρακτικές ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, συμβάλλοντας στην ευρύτερη διαδικασία εξευρωπαϊσμού στον ψηφιακό τομέα (Krimmeretal., 202; Radaelli, 2003).

Το φαινόμενο της ψηφιοποίησης του δημόσιου τομέα είναι μια μη αναστρέψιμη διαδικασία που επηρεάζει τόσο τον τρόπο οργάνωσης των δημόσιων φορέων όσο και τις επικοινωνιακές σχέσεις μεταξύ ανθρώπων και φορέων (Doranetal., 2023). Η παγκόσμια κρίση της πανδημίας, στην πραγματικότητα, ενίσχυσε την πρόοδο των κρατικών υπηρεσιών παγκοσμίως, αναγκάζοντας τις κυβερνήσεις να επαναξιολογήσουν την προσέγγισή τους για την εξυπηρέτηση όλων των τομέων της κοινωνίας. Με την κλιμάκωση της ψηφιακής διακυβέρνησης, οι θεσμοί και οι δημόσιες διοικήσεις έχουν υποστεί μη αναστρέψιμους μετασχηματισμούς τόσο διαρθρωτικά όσο και ως προς τη

δυναμική μεταξύ των κυβερνήσεων και των ψηφοφόρων τους. Η σημασία της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης σε ένα έθνος τονίζεται από τους Ullah et al. (2021), οι οποίοι τόνισαν επίσης την κρισιμότητα της, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια κρίσεων όπως η πανδημία COVID-19. Η πανδημία COVID-19 αντιπροσώπευε μια πρόκληση και μια ισχυρή ώθηση για την επιτάχυνση της διαδικασίας ψηφιοποίησης της δημόσιας διοίκησης σε παγκόσμιο επίπεδο, έτσι ώστε επί του παρόντος να είναι δύσκολο να γίνει σαφής διάκριση μεταξύ διακυβέρνησης και ηλεκτρονικής διακυβέρνησης (Doran et al., 2023).

Οι πανδημίες έχουν εκτεταμένες επιπτώσεις στο ευρωπαϊκό πλαίσιο, προκαλώντας συνεργατικές απαντήσεις, αποκαλύπτοντας τομείς προς βελτίωση και ενισχύοντας τη διασύνδεση της υγείας, της οικονομίας, της διακυβέρνησης και της κοινωνικής συνοχής στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Τα διδάγματα που αντλήθηκαν από αυτές τις κρίσεις διαμορφώνουν πολιτικές, στρατηγικές και το όραμα για ένα πιο ανθεκτικό και συνεργατικό ευρωπαϊκό μέλλον (Ladi & Wolff, 2021). Το θεμέλιο της ανάπτυξης βρίσκεται στη δημιουργία καινοτόμων πλατφορμών και στην εφαρμογή νέων τεχνολογιών. Αυτοί οι πυλώνες έχουν τη δύναμη να επηρεάσουν σημαντικά διάφορους τομείς της οικονομίας και να ενσωματωθούν απρόσκοπτα στη σφαίρα των νέων δεδομένων. Η χρήση τεχνολογιών ψηφιακού μετασχηματισμού, συμπεριλαμβανομένης της ρομποτικής, βρίσκεται σε άνοδο σε πολλές δημόσιες υπηρεσίες. Η ταχεία ενσωμάτωση των ψηφιακών τεχνολογιών στην Ευρώπη μπορεί να αποδοθεί στην εφαρμογή προγραμμάτων που επικεντρώνονται στην ανάλυση και την επεξεργασία δεδομένων (Gobble, 2018).

2.5.2 Διευκολύνσεις

Η ηλεκτρονική διακυβέρνηση στην ΕΕ έχει τοποθετήσει την περιοχή ως παγκόσμιο ηγέτη στη μόχλευση της τεχνολογίας για διακυβέρνηση. Παρουσιάζοντας επιτυχημένες εφαρμογές ψηφιακών λύσεων, η ΕΕ έχει γίνει πηγή έμπνευσης για άλλα έθνη που επιδιώκουν να εκσυγχρονίσουν τα συστήματα δημόσιας διοίκησης. Αυτός ο ηγετικός ρόλος συμβάλλει στη διεθνή συνεργασία και στη συνεχή εξέλιξη των βέλτιστων πρακτικών στον τομέα της ψηφιακής διακυβέρνησης (Xanthopoulou, 2022).

Η ψηφιακή διακυβέρνηση χρησιμεύει ως βασικός διευκολυντής για τη διευρωπαϊκή συνεργασία, επιτρέποντας την απρόσκοπτη ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των κρατών μελών. Μέσω ψηφιακών πλατφορμών και διαλειτουργικών συστημάτων, οι χώρες μπορούν να μοιράζονται δεδομένα, βέλτιστες πρακτικές και πληροφορίες πολιτικής σε πραγματικό χρόνο (Schipper & van der Vleuten, 2008). Αυτή η βελτιωμένη επικοινωνία

ενισχύει τη συνεργασία σε κοινές προκλήσεις, ενθαρρύνει την αμοιβαία κατανόηση και επιταχύνει τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Είτε στο πλαίσιο της ασφάλειας, της δημόσιας υγείας ή των οικονομικών πρωτοβουλιών, οι μηχανισμοί ψηφιακής διακυβέρνησης παρέχουν τη βάση για αποτελεσματική και αποδοτική διευρωπαϊκή συνεργασία (Criado, 2012).

Η ψηφιακή διακυβέρνηση διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στη διευρωπαϊκή συνεργασία υποστηρίζοντας τη διασυνοριακή παροχή υπηρεσιών. Οι πρωτοβουλίες ηλεκτρονικής διακυβέρνησης επιτρέπουν την παροχή υπηρεσιών σε πολίτες και επιχειρήσεις διασυνοριακά, μειώνοντας τον διοικητικό φόρτο και ενισχύοντας την προσβασιμότητα (Schipper&vanderVleuten, 2008). Οι κοινές ψηφιακές πλατφόρμες, όπως αυτές για την ηλεκτρονική ταυτοποίηση και τον έλεγχο ταυτότητας, συμβάλλουν στη δημιουργία μιας ψηφιακής ενιαίας αγοράς. Αυτό επιτρέπει στους πολίτες και τις επιχειρήσεις να αλληλεπιδρούν απρόσκοπτα με τις δημόσιες υπηρεσίες, ανεξάρτητα από την τοποθεσία τους εντός της ΕΕ, ενισχύοντας την αίσθηση ενότητας και διασύνδεσης μεταξύ των κρατών μελών (Criado, 2012).

Μέσω μηχανισμών ψηφιακής διακυβέρνησης, τα κράτη μέλη μπορούν να συμμετάσχουν στη συνεργατική ανάπτυξη πολιτικών, ευθυγραμμίζοντας τις στρατηγικές τους για την αντιμετώπιση κοινών προκλήσεων. Οι διαδικτυακές πλατφόρμες και εργαλεία διευκολύνουν τις εικονικές συναντήσεις, τις διαβουλεύσεις και τις διαδικασίες συλλογικής λήψης αποφάσεων. Αυτή η ψηφιακή συνεργασία διασφαλίζει ότι οι πολιτικές όχι μόνο συντονίζονται αλλά αντικατοπτρίζουν επίσης τις διαφορετικές προοπτικές και την τεχνογνωσία των χωρών που συμμετέχουν. Αυτή η συλλογική προσέγγιση για την ανάπτυξη πολιτικής προωθεί τη σύγκλιση των στρατηγικών και την εναρμόνιση των κανονισμών, ενισχύοντας ένα πιο ολοκληρωμένο και συνεργατικό ευρωπαϊκό τοπίο (Schipper&vanderVleuten, 2008).

Η ψηφιακή διακυβέρνηση διευκολύνει τη διευρωπαϊκή συνεργασία υποστηρίζοντας κοινές επενδύσεις σε ψηφιακές υποδομές. Πρωτοβουλίες όπως η Διευκόλυνση Συνδέοντας την Ευρώπη (CEF) επικεντρώνονται στη δημιουργία μιας κοινής ψηφιακής υποδομής που ενισχύει τη συνδεσιμότητα και διασφαλίζει τη διαλειτουργικότητα μεταξύ των κρατών μελών (Sielker, 2018). Οι κοινές επενδύσεις σε δίκτυα υψηλής ταχύτητας, υπολογιστικό νέφος και υποδομές δεδομένων δημιουργούν τη βάση για διακρατικά έργα και συνεργασία σε τομείς όπως η έρευνα, η καινοτομία και οι δημόσιες υπηρεσίες. Οι επενδύσεις σε ψηφιακές υποδομές ενισχύουν τους δεσμούς μεταξύ των κρατών μελών, θέτοντας τις βάσεις για συλλογικές προσπάθειες που ξεπερνούν τα εθνικά σύνορα (Dyduch, 2015).

Η ψηφιακή διακυβέρνηση ενισχύει την ικανότητα των κρατών μελών να ανταποκρίνονται συνεργατικά σε κρίσεις και να χτίζουν ανθεκτικότητα. Σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης όπως κρίσεις δημόσιας υγείας ή φυσικές καταστροφές, τα ψηφιακά κανάλια επικοινωνίας, οι πλατφόρμες κοινής χρήσης δεδομένων και τα εργαλεία διαχείρισης κρίσεων επιτρέπουν γρήγορες και συντονισμένες απαντήσεις. Η διασυνοριακή συνεργασία στη διαχείριση κρίσεων διευκολύνεται από διαλειτουργικά ψηφιακά συστήματα που υποστηρίζουν την ανταλλαγή κρίσιμων πληροφοριών και πόρων. Η ψηφιακή διακυβέρνηση, επομένως, όχι μόνο συμβάλλει στην καθημερινή συνεργασία, αλλά διαδραματίζει επίσης ζωτικό ρόλο στη διασφάλιση μιας συντονισμένης και ανθεκτικής απάντησης σε απρόβλεπτες προκλήσεις που μπορεί να επηρεάσουν πολλές χώρες ταυτόχρονα (Criado, 2012; Schipper&vanderVleuten, 2008).

2.5.3 Παραδείγματα καλών πρακτικών

Πολλά έθνη ανταγωνίζονται για να γίνουν παγκόσμιοι ηγέτες στην ανάπτυξη της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης. Ορισμένες κυβερνήσεις ανταγωνίζονται για την ηγεσία στην προσφορά διαδικτυακών υπηρεσιών. Άλλες δεν θέλουν να μείνουν πίσω. Οι περισσότερες κυβερνήσεις έχουν αναπτύξει λεπτομερείς στρατηγικές για την υλοποίηση των προγραμμάτων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης (Rabaiah & Vandijk, 2009). Ωστόσο, η κατάταξη της ανάπτυξης της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης μπορεί να είναι δύσκολη. Τα Ηνωμένα Έθνη, η Παγκόσμια Τράπεζα και η Ευρωπαϊκή Ένωση, για παράδειγμα, χρησιμοποιούν διαφορετικούς δείκτες για να ταξινομήσουν την ανάπτυξη της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης. Αυτό που είναι σαφές, ωστόσο, είναι ότι μια αποτελεσματική στρατηγική είναι κρίσιμη για την επιτυχή ανάπτυξη της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης. Οι κορυφαίες χώρες στην κατάταξη της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης περιλαμβάνουν τη Σουηδία, τη Νορβηγία, τη Δανία και τη Φινλανδία. Αυτά τα σκανδιναβικά έθνη στοχεύουν να βελτιώσουν την αποδοτικότητα και την αποτελεσματικότητα των υπηρεσιών του δημόσιου τομέα τους με τη βοήθεια των ηλεκτρονικών τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνιών (Wallström et al., 2009). Ειδικότερα, οι εθνικές στρατηγικές ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στοχεύουν στον εκσυγχρονισμό του δημόσιου τομέα. Η ηλεκτρονική διακυβέρνηση εξακολουθεί να αναγνωρίζεται ως βασική στρατηγική για τη βελτίωση των κρατικών υπηρεσιών και την αποτελεσματικότητα των δημόσιων πολιτικών και προγραμμάτων (Pardo, Nam & Burke, 2012). Ομοίως, οι διακρατικές πολιτικές ηλεκτρονικής διακυβέρνησης είναι επίσης σημαντικές για την ανάπτυξη της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης (Goldkuhl, 2009).

Με τη μελέτη επιτυχημένων προσεγγίσεων στον ψηφιακό μετασχηματισμό, μπορούν να αποκτηθούν πολύτιμες γνώσεις για την ανάπτυξη στρατηγικών που ευθυγραμμίζονται με ευρύτερες ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες. Μια βασική πτυχή που σχετίζεται με το επίπεδο διαφοροποίησης μεταξύ των οργανισμών που δραστηριοποιούνται εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφέρεται ως ψηφιακή πρωτοβουλία. Ουσιαστικά, αυτή η έννοια σχετίζεται με τον βαθμό στον οποίο οι επιχειρήσεις στα κράτη μέλη της ΕΕ έχουν ψηφιοποιήσει με επιτυχία τις επιμέρους διαδικασίες τους (Westerman et al., 2014).

Η Δανία και η Σουηδία ηγούνται της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσον αφορά την ψηφιακή μεταρρύθμιση, καταλαμβάνοντας την υψηλότερη κατάταξη λόγω της εξαιρετικής ψηφιακής καινοτομίας και της προσαρμοστικότητας των επιχειρήσεων. Η Φινλανδία, η Ολλανδία, το Λουξεμβούργο και η Ιρλανδία επιδεικνύουν επίσης σημαντικά επίπεδα ψηφιακής καινοτομίας. Αυτές οι χώρες είναι πρωτοπόροι στην ψηφιοποίηση των διαδικασιών τους για περισσότερα από 15 χρόνια, ξεχωρίζοντας από άλλα κράτη της ΕΕ. Ως αποτέλεσμα, οι τεχνολογίες τους και οι ικανότητες του εργατικού δυναμικού τους να αγκαλιάσουν την ψηφιοποίηση ξεπερνούν αυτές άλλων χωρών. Η εκτεταμένη χρήση προηγμένων δικτύων όπως το 4G και οι ευρυζωνικές συνδέσεις από τη Δανία έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην ευρεία υιοθέτηση νέων τεχνολογιών σε ολόκληρη τη χώρα (Guenzi & Habel, 2020).

Ομοίως, η Φινλανδία έχει αγκαλιάσει την ψηφιακή καινοτομία αξιοποιώντας τεχνολογίες τεχνητής νοημοσύνης. Σημειωτέον, η δημιουργία δωρεάν πακέτων μαθημάτων με στόχο την εκπαίδευση των πολιτών σχετικά με τη σημασία και τη λειτουργικότητα της τεχνητής νοημοσύνης υπήρξε καθοριστικός παράγοντας για αυτή την πρόοδο. Η επιτυχία αυτών των μαθημάτων είναι εμφανής στην εγγραφή πάνω από 200 εταιρειών, ενθαρρύνοντας τους υπαλλήλους τους να συμμετάσχουν στο πρόγραμμα (Guenzi & Habel, 2020). Με παρόμοιο τρόπο, η Σουηδία έχει εφαρμόσει ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα με γνώμονα την τεχνολογία, ειδικά σχεδιασμένο για στελέχη που αντιμετωπίζουν προκλήσεις που σχετίζονται με εξειδικευμένες γνώσεις και εργασιακές εμπειρίες. Αυτό το πρόγραμμα είναι διαθέσιμο σε όλες τις επιχειρήσεις της χώρας, αλλά η κύρια εστίασή του είναι στην εκπαίδευση εταιρειών του κλάδου (Albukhitan, 2020).

Επιπλέον, η Ιρλανδία έχει αγκαλιάσει με επιτυχία τις ψηφιακές δεξιότητες που προσφέρουν οι τεχνολογικές εξελίξεις, προσελκύοντας δέκα από τις κορυφαίες εταιρείες τεχνολογίας πληροφοριών στον κόσμο για επενδύσεις. Ως αποτέλεσμα, η Ιρλανδία έχει αναδειχθεί ως ηγέτης στη βιομηχανία τεχνολογίας και πληροφοριών, όχι μόνο εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά σε παγκόσμια κλίμακα (Westerman et al., 2014). Η απόφαση

της Ιρλανδίας να εφαρμόσει αυτήν την πρωτοβουλία έχει φέρει πολλά οφέλη και διακρίσεις στη χώρα. Προώθησε την ανάπτυξη νέων επιχειρήσεων, ιδιαίτερα νεοφυών επιχειρήσεων, και έδωσε επίσης ευκαιρίες απασχόλησης σε πτυχιούχους στους τομείς της τεχνολογίας και της πληροφορίας. Ως αποτέλεσμα, έχουν προκύψει νέα εκπαιδευτικά ιδρύματα, που επικεντρώνονται στις τεχνολογίες αιχμής και την ψηφιοποίηση (Schewernter, 2017). Η στρατηγική πίσω από την ίδρυση αυτών των ιδρυμάτων είναι να διασφαλιστεί η ευρεία παρουσία τους σε ολόκληρη τη χώρα, συμβάλλοντας τελικά στη συνολική ανάπτυξη και ανταγωνιστικό πλεονέκτημα του τεχνολογικού τομέα της Ιρλανδίας. Επιπλέον, η Ιρλανδία αναμένεται να δώσει προτεραιότητα στη δημιουργία εξειδικευμένων τμημάτων αφιερωμένων στην έρευνα και ανάπτυξη στον τομέα του ψηφιακού μετασχηματισμού (Sousa & Rocha, 2019).

Ο πρωταρχικός στόχος αυτών των χωρών είναι να διασφαλίσουν τη διαλειτουργικότητα, εναρμονίζοντας τις στρατηγικές τους για τον ψηφιακό μετασχηματισμό με τις κατευθυντήριες γραμμές της ΕΕ για τη διευκόλυνση της ομαλής παροχής υπηρεσιών. Επιπλέον, η έμφαση σε υπηρεσίες και γνώσεις που δίνουν προτεραιότητα στις ανάγκες των πολιτών ευθυγραμμίζεται με την αποστολή της ΕΕ να ενισχύσει το ψηφιακό ταξίδι για τους Ευρωπαίους πολίτες (Radaelli, 2003; Sousa & Rocha, 2019). Οι σκανδιναβικές στρατηγικές ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, εκτός από τη Νορβηγία, επικεντρώνονται περισσότερο στις μεταρρυθμίσεις των δημόσιων υπηρεσιών παρά στις οικονομικές μεταρρυθμίσεις. Ένας λόγος για αυτό είναι η εγγενής σύγκρουση στην αποτελεσματικότητα των ηλεκτρονικών υπηρεσιών για την κυβέρνηση σε αντίθεση με τις συμμετοχικές και αποτελεσματικές ηλεκτρονικές υπηρεσίες για τους πολίτες (Gidlund, 2015).

Η ανταλλαγή αποτελεσματικών στρατηγικών μεταξύ εθνών όπως η Δανία, η Φιλανδία, η Ιρλανδία και η Σουηδία σχετικά με την ψηφιακή μεταρρύθμιση μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω πολλαπλών καναλιών. Αυτή η διάδοση είναι ζωτικής σημασίας για την ενίσχυση των ψηφιακών δυνατοτήτων και της ανταγωνιστικότητας των διαφόρων κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει τη δυνατότητα να θεσπίζει κοινές πολιτικές και στρατηγικές για τον ψηφιακό μετασχηματισμό, προσφέροντας στα κράτη μέλη κατευθυντήριες γραμμές και πλαίσια που πρέπει να ακολουθήσουν. Οι χώρες που βρίσκονται στην πρώτη γραμμή της ψηφιακής μεταρρύθμισης μπορούν να συμμετάσχουν σε προγράμματα συνεργασίας με άλλα κράτη μέλη, με στόχο την ανταλλαγή εμπειριών, γνώσεων και βέλτιστων πρακτικών. Οι εταιρικές σχέσεις, οι κοινές επενδύσεις και οι συμφωνίες επιτρέπουν στον ιδιωτικό τομέα

να διαδραματίσει ζωτικό ρόλο στη διευκόλυνση της ανταλλαγής βέλτιστων πρακτικών μεταξύ των χωρών. Επιπλέον, τα εκπαιδευτικά και ερευνητικά ιδρύματα έχουν την ευκαιρία να συνεργαστούν σε πρωτοβουλίες που στοχεύουν στην προώθηση της εκπαίδευσης και της έρευνας στο πεδίο της ψηφιακής καινοτομίας. Με την προώθηση μιας συλλογικής νοοτροπίας που αγκαλιάζει την ψηφιακή καινοτομία, οι χώρες μπορούν να διευκολύνουν την ανταλλαγή ιδεών και πρακτικών, ενισχύοντας έτσι τη συνεργασία. Με τη χρήση των προαναφερθέντων μεθόδων συνεργασίας και διάδοσης, δημιουργείται ένα ευνοϊκό περιβάλλον που επιτρέπει την επιτυχή εφαρμογή και άνθηση των ψηφιακών καινοτομιών σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης (Joseph&Avdic, 2016).

2.6 Η ηλεκτρονική διακυβέρνηση στην Ελλάδα

Στην έκδοση του 2022 του Δείκτη Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας (DESI), η Ελλάδα κατέχει την 25η θέση από τα 27 κράτη μέλη της ΕΕ. Παρά αυτή την κατάταξη, η Ελλάδα έχει επιδείξει αξιόπαινη πρόοδο τα τελευταία χρόνια σε σύγκριση με άλλα κράτη μέλη της ΕΕ, μειώνοντας ουσιαστικά τη διαφορά (Επίσημη ιστοσελίδα Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης Ελλάδας, 2022). Σε εγχώριο επίπεδο, η Ελλάδα έχει επιδείξει ανάπτυξη τόσο σε δείκτες όσο και σε ψηφιακή ωριμότητα, ξεπερνώντας τις επιδόσεις των προηγούμενων ετών (Maglaras et al., 2020).

Απαιτούνται ωστόσο περαιτέρω εξελίξεις για τη βελτίωση της κατάστασης συνδεσιμότητας στη χώρα, ιδίως όσον αφορά την σταθερή ευρυζωνική προσβασιμότητα με ελάχιστη ταχύτητα 100 Mbps. Επί του παρόντος, το ποσοστό συνδεσιμότητας για τέτοιες ευρυζωνικές συνδέσεις υψηλής ταχύτητας παραμένει σημαντικά χαμηλό στο 9%, σε πλήρη αντίθεση με τον μέσο όρο της ΕΕ που είναι 41%. Επιπλέον, υπάρχει ανάγκη για συνεχή βελτίωση της κάλυψης 5G, η οποία σήμερα ανέρχεται στο 66%. Αυτές οι προσπάθειες είναι ζωτικής σημασίας για τη διασφάλιση ευρείας πρόσβασης σε γρήγορη και αξιόπιστη σύνδεση στο Διαδίκτυο σε όλη τη χώρα. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η συνδεσιμότητα παίζει ζωτικό ρόλο στην ψηφιακή και τεχνολογική επέκταση μιας χώρας, επιτρέποντας ολοκληρωμένη γεωγραφική κάλυψη. Αυτή η πτυχή μετριέται με την αξιολόγηση της ενσωμάτωσης της ευρυζωνικότητας και της τεχνολογίας στις επιχειρήσεις (Loukadounou et al., 2020).

Αξίζει επίσης να τονιστεί πως η χρήση των υπηρεσιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στις ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες γνώρισε ανάπτυξη, με αύξηση των ενεργών χρηστών από

67% σε 69% σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Το ποσοστό αυτό είναι επίσης 4 μονάδες υψηλότερο από τον μέσο όρο σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση, που ανέρχεται στο 65%. Η Ελλάδα έχει επίσης σημειώσει πρόοδο όσον αφορά τον πληθυσμό που διαθέτει θεμελιώδεις ψηφιακές δεξιότητες, καθώς το 52% των ατόμων κατέχει αυτές τις δεξιότητες, ευθυγραμμιζόμενο με τον μέσο όρο της ΕΕ που είναι 54%. Ωστόσο, όσον αφορά την ενσωμάτωση ψηφιακών τεχνολογιών στις επιχειρηματικές δραστηριότητες, η Ελλάδα βρίσκεται πίσω από τον μέσο όρο της ΕΕ. Μόνο το 39% των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ) εμφανίζουν βασικό επίπεδο ψηφιακής έντασης, σε αντίθεση με τον μέσο όρο της ΕΕ που είναι 55%. Ωστόσο, η Ελλάδα ξεπερνά τον μέσο όρο της ΕΕ όσον αφορά τις ΜΜΕ που πραγματοποιούν διαδικτυακές πωλήσεις, με το 20% των ΜΜΕ στην Ελλάδα να πραγματοποιούν ηλεκτρονικές συναλλαγές σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ που είναι 18%(Επίσημη ιστοσελίδα Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης Ελλάδας, 2022).

Στον πυρήνα της ψηφιακής στρατηγικής του ελληνικού δημόσιου τομέα βρίσκεται η «Βιβλίο Ψηφιακού Μετασχηματισμού», το οποίο λειτουργεί ως ο θεμελιώδης πυλώνας. Η Βίβλος Ψηφιακού Μετασχηματισμού πρόκειται να ενισχύσει τη στρατηγική του κράτους σε αυτόν τον τομέα (Loukadounou, Koutsoula & Loukis, 2020). Για την υποστήριξη αυτής της προσπάθειας, θα δημιουργηθούν τρία πιλοτικά προγράμματα, παρόμοια με πλατφόρμες. Αυτές οι πλατφόρμες θα επικεντρωθούν στην υλοποίηση των έργων και των σχεδίων που περιγράφονται στο βιβλίο, στη διευκόλυνση της δημόσιας επικοινωνίας των μηνυμάτων του και στη διασφάλιση συνεχούς ροής πληροφοριών σχετικά με αναδυόμενα ζητήματα. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι αυτή η πρωτοβουλία θα περιλαμβάνει επίσης έναν μηχανισμό παρακολούθησης γνωστό ως «Παρατηρητήριο», υπεύθυνο για την επίβλεψη και την τεκμηρίωση όλων των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με το βιβλίο (Karamalis & Vasilopoulos, 2020). Στις 5 Ιουλίου 2021, η «Βίβλος Ψηφιακού Μετασχηματισμού» που παρουσιάστηκε από το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης το 2020 έγινε επίσημα νόμος στην Ελλάδα. Ο νόμος αυτός χρησιμεύει ως ολοκληρωμένος οδηγός για τον ψηφιακό μετασχηματισμό της χώρας για τα επόμενα 5 χρόνια. Ο στρατηγικός χάρτης που περιγράφεται στη Βίβλο καλύπτει έξι βασικούς τομείς: συνδεσιμότητα, ψηφιακές δεξιότητες, ψηφιακή κατάσταση, ψηφιακές επιχειρήσεις, ψηφιακή καινοτομία και ενσωμάτωση της ψηφιακής τεχνολογίας σε όλους τους τομείς της οικονομίας. Για να υποστηρίξει την εφαρμογή αυτής της στρατηγικής, η Ελλάδα δημοσίευσε το επιχειρησιακό της πρόγραμμα για τον ψηφιακό μετασχηματισμό (2021-2027) στο πλαίσιο της πολιτικής συνοχής της ΕΕ τον Οκτώβριο του 2021. Μέσω αυτού του προγράμματος, η Ελλάδα στοχεύει στην αποτελεσματική εκτέλεση όλων των πτυχών

της στρατηγικής. Επιπλέον, η Ελλάδα συμμετέχει ενεργά σε διάφορες ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες και προγράμματα, συμπεριλαμβανομένου του Μηχανισμού Τεχνικής Υποστήριξης και του προγράμματος χρηματοδότησης έρευνας και καινοτομίας «Ορίζοντας 2020» (π.χ. το έργο GLASS). Αυτές οι πρωτοβουλίες συμβάλλουν σημαντικά στον συνεχιζόμενο ψηφιακό μετασχηματισμό της Ελλάδας (Επίσημη ιστοσελίδα Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης Ελλάδας, 2022).

Επιπλέον, η πανδημία COVID-19 έχει διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην επιτάχυνση της ψηφιοποίησης των δημόσιων υπηρεσιών στη χώρα. Είναι κρίσιμο να αναγνωρίσουμε τον σημαντικό αντίκτυπο της πανδημίας Covid-19, η οποία επιτάχυνε σημαντικά την εφαρμογή ψηφιακών πρωτοβουλιών (Bousdekis & Kardaras, 2020). Το ξέσπασμα της πανδημίας χρησίμευσε ως καταλύτης για την επιτάχυνση της συνολικής ψηφιακής πολιτικής της χώρας ως έσχατη λύση. Σε ένα περιβάλλον απειλητικό για την υγεία, η πρόοδος της ψηφιοποίησης έχει προσφέρει τεράστια ανακούφιση τόσο στους πολίτες όσο και στις επιχειρήσεις στις αλληλεπιδράσεις τους με την κυβέρνηση (Katehakis & Kouroubali, 2022). Τον Ιούλιο του 2019, το ελληνικό κράτος δημιούργησε νέο Υπουργείο, ειδικά για την Ψηφιακή Διακυβέρνηση. Σκοπός του Υπουργείου αυτού ήταν να αντιμετωπίσει την ψηφιακή εικόνα και τον συνολικό ψηφιακό μετασχηματισμό της χώρας, προσαρμοζόμενη σε ένα διαρκώς εξελισσόμενο περιβάλλον. Με την ίδρυσή του, διάφοροι φορείς και δομές που ασχολούνται με τις τηλεπικοινωνίες και την παροχή πληροφοριών ενοποιήθηκαν σε ένα ενιαίο πλαίσιο, με επίκεντρο την ψηφιοποίηση και τις νέες τεχνολογίες (Επίσημος ιστότοπος Υπουργός Ψηφιακής Διακυβέρνησης). Βασική πτυχή αυτής της διαδικασίας είναι η μοναδική ταυτοποίηση κάθε πολίτη που χρησιμοποιεί τις υπηρεσίες που παρέχει το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης. Απώτερος στόχος είναι ο εξορθολογισμός των διαδικασιών, απλοποιώντας την εμπειρία τόσο για τους πολίτες όσο και για τις επιχειρήσεις (Katehakis & Kouroubali, 2022).

Ωστόσο, το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης δεν περιορίζει τις προσπάθειές του σε αυτό το πεδίο, αλλά επεκτείνει τις δραστηριότητες και τις πρωτοβουλίες του και σε άλλους τομείς. Το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης τονίζει τη σημασία της διαρκούς επικοινωνίας και συντονισμού με άλλα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιπλέον, το Υπουργείο επικεντρώνεται στον εξορθολογισμό των τηλεπικοινωνιακών λειτουργιών και στη μείωση των γραφειοκρατικών διαδικασιών. Αυτές οι προσπάθειες στοχεύουν στην απλοποίηση της αλληλεπίδρασης των πολιτών με το κράτος και τις δημόσιες υπηρεσίες. Πριν από την ίδρυση του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης, η διαδικασία αντιμετώπισης των αιτημάτων των πολιτών ήταν σημαντικά πιο αργή λόγω της εξάρτησης

από φυσικά σημεία εξυπηρέτησης. Επιπλέον, οι διάσπαρτες τοποθεσίες μεμονωμένων σωμάτων συνέβαλαν περαιτέρω στην καθυστέρηση. Αν και το θέμα της ανομοιόμορφης στέγασης των φορέων του Δημοσίου εξακολουθεί να υφίσταται, η παρουσία υπηρεσιών που παρέχει το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης έχει μειώσει σημαντικά την ανάγκη για φυσικές επισκέψεις. Επιπλέον, η διασπορά πληροφοριακών συστημάτων και φορέων ήταν μια σημαντική διαρροή δημόσιων πόρων, η οποία έχει μετριαστεί σημαντικά με την υλοποίηση των υπηρεσιών που προσφέρει το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης τόσο σε ιδιώτες όσο και σε επιχειρήσεις (Επίσημος ιστότοπος του Υπουργού Ψηφιακής Διακυβέρνησης; Katehakis & Kouroubali, 2022).

Για να εξασφαλιστεί η ενσωμάτωση προηγμένων τεχνολογιών στον δημόσιο τομέα, βρίσκονται σε εξέλιξη προετοιμασίες για προγράμματα αναβάθμισης δεξιοτήτων για τους δημοσίους υπαλλήλους. Αν και η πρόοδος στην ψηφιοποίηση των επιχειρήσεων ήταν αργή, η πλήρης εκτέλεση των προγραμματισμένων μεταρρυθμίσεων και επενδύσεων μέσω του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (RESP) και των επερχόμενων Ταμείων Συνοχής της ΕΕ αναμένεται να επιταχύνει τις εξελίξεις τα επόμενα χρόνια (Bousdekis & Kardaras, 2020). Το 2021, η Ελλάδα συμμετείχε ενεργά στην πρόσκληση του προγράμματος Ψηφιακή Ευρώπη για ευρωπαϊκούς κόμβους ψηφιακής καινοτομίας με στόχο την ενίσχυση των ψηφιακών δεξιοτήτων και την υποστήριξη της ψηφιακής καινοτομίας, ιδίως για μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ) και νεοσύστατες επιχειρήσεις υψηλής τεχνολογίας μέσω της ίδρυσης των κέντρων τεχνητής νοημοσύνης. Επιπλέον, τον Δεκέμβριο του 2020, η Ελλάδα αποκάλυψε την εθνική της στρατηγική κυβερνοασφάλειας (2020-2025), η οποία περιλαμβάνει όλους τους κρίσιμους τομείς και περιλαμβάνει ένα ολοκληρωμένο σύνολο δράσεων ως μέρος του εμβληματικού προγράμματος δραστηριοτήτων (Επίσημη ιστοσελίδα Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης Ελλάδας, 2022).

Λόγω της ρωσικής εισβολής στην Ουκρανία, οι γρήγορες στρατηγικές απαντήσεις και τα μέτρα περιορισμού έχουν εφαρμοστεί νωρίτερα από το αρχικό χρονοδιάγραμμα. Αυτές οι ενέργειες περιλαμβάνουν: α) τη δημιουργία ενός πλαισίου που στοχεύει στην προώθηση της αριστείας στον κυβερνοχώρο β) αυξημένη ετοιμότητα και επαγρύπνηση για τη διαφύλαξη της υποδομής ζωτικής σημασίας, συμπεριλαμβανομένων των καθημερινών ειδοποιήσεων ασφαλείας γ) την ανάπτυξη ενός Κέντρου Παρακολούθησης Υποδομών Ζωτικής Σημασίας, γνωστό και ως Κέντρο Επιχειρήσεων Ασφαλείας καθώς και δ) την πλήρη εφαρμογή συστήματος προστασίας για κυβερνητικούς ιστότοπους. Σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές της ΕΕ, η Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων

(EETT) συνεργάστηκε με παρόχους υπηρεσιών για την ουσιαστική αναστολή της αναμετάδοσης δύο ρωσικών καναλιών. Η στρατηγική ψηφιακού μετασχηματισμού της Ελλάδας αποφέρει συγκεκριμένες προόδους για τους πολίτες σε εθνικό επίπεδο, ιδιαίτερα στην ψηφιοποίηση των δημόσιων υπηρεσιών, όπως αποδεικνύεται από τις διάφορες διαστάσεις του δείκτη DESI (Επίσημη ιστοσελίδα Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης Ελλάδας, 2022).

Ωστόσο, είναι σημαντικό να παραμείνουμε σε επαγρύπνηση προκειμένου να εκτελεστούν γρήγορα τα υπάρχοντα σχέδια που θα ενισχύσουν τις ψηφιακές δυνατότητες σε εθνικό επίπεδο και θα συμβάλουν στην επίτευξη των στόχων της Ψηφιακής Δεκαετίας. Γενικότερα, η διάδοση αποτελεσματικών πρακτικών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στην Ελλάδα θα μπορούσε να γίνει με διάφορες μεθόδους. Η Ελλάδα αναλαμβάνει ενεργό ρόλο σε ευρωπαϊκά προγράμματα και πρωτοβουλίες που στοχεύουν στην προώθηση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης. Με τη συμμετοχή σε αυτές τις πρωτοβουλίες, η Ελλάδα έχει την ευκαιρία να ανταλλάξει γνώσεις και να υιοθετήσει επιτυχημένες στρατηγικές από άλλα κράτη μέλη. Επιπλέον, η Ελλάδα συνεργάζεται με διεθνείς οργανισμούς όπως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τα Ηνωμένα Έθνη, διασφαλίζοντας ότι παραμένει ενημερωμένη με παγκόσμιες προτάσεις και βέλτιστες πρακτικές. Σε εθνικό επίπεδο, η Ελλάδα υλοποιεί ενεργά πρωτοβουλίες και προγράμματα για την προώθηση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης. Αυτές οι προσπάθειες περιλαμβάνουν εκπαιδευτικά προγράμματα, εκστρατείες ευαισθητοποίησης και ανάπτυξη ψηφιακών υπηρεσιών για τους πολίτες. Επιπλέον, η Ελλάδα μπορεί να αποκομίσει οφέλη από τη συνεργασία με διεθνείς διακυβερνητικούς οργανισμούς και φόρουμ, καθώς επιτρέπει την ανταλλαγή γνώσεων και πρακτικών με άλλες χώρες. Για την ενίσχυση των δυνατοτήτων τους, η Ελλάδα παρέχει εκπαίδευση σε σύγχρονες τεχνολογίες και διαδικασίες ηλεκτρονικής διακυβέρνησης σε υπαλλήλους τόσο του δημόσιου όσο και του ιδιωτικού τομέα, διευκολύνοντας την εφαρμογή αποτελεσματικών πρακτικών σε επίπεδο εργαζομένων και διοίκησης. Αξιοποιώντας τη συλλογική επίδραση αυτών των παραγόντων, η Ελλάδα μπορεί να ενσωματώσει επιτυχημένες στρατηγικές από άλλα έθνη και να ενισχύσει περαιτέρω τις δυνατότητές της στην ηλεκτρονική διακυβέρνηση (Επίσημη ιστοσελίδα Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης Ελλάδας, 2022).

Έτσι, πιο συγκεκριμένα, η στρατηγική ψηφιακού μετασχηματισμού στην Ελλάδα δίνει προτεραιότητα στον εξοπλισμό των πολιτών της με ψηφιακές δεξιότητες. Για να επιτευχθεί αυτό, η Εθνική Ακαδημία Ψηφιακών Δεξιοτήτων ιδρύθηκε το 2021 ως ο κεντρικός κόμβος για παρόχους ψηφιακής εκπαίδευσης, δημόσιους και ιδιωτικούς. Με μια

τρέχουσα προσφορά σχεδόν 300 μαθημάτων, η Εθνική Ακαδημία Ψηφιακών Δεξιοτήτων στοχεύει να επεκτείνει τη συλλογή διαδικτυακών μαθημάτων της για να διασφαλίσει ότι όλα τα άτομα στη χώρα έχουν πρόσβαση σε βασική, ενδιάμεση και προηγμένη εκπαίδευση ψηφιακών δεξιοτήτων (Επίσημη ιστοσελίδα Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης Ελλάδας, 2022).

Επιπλέον, η Εθνική Ακαδημία Ψηφιακών Δεξιοτήτων παρέχει ένα εργαλείο αυτοαξιολόγησης για τα άτομα για να καθορίσουν την εξατομικευμένη μαθησιακή τους διαδρομή. Σε ευθυγράμμιση με το ευρωπαϊκό πλαίσιο ψηφιακών ικανοτήτων, το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης αναπτύσσει ένα εθνικό πλαίσιο ψηφιακών ικανοτήτων και ένα σύστημα πιστοποίησης για τις ψηφιακές δεξιότητες. Το 2021, η Ελλάδα υλοποίησε διάφορες πρωτοβουλίες για την ενίσχυση των δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού και τη διευκόλυνση της επανεκπαίδευσης. Δύο από αυτά τα μέτρα εφαρμόστηκαν από τον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ) (Επίσημη ιστοσελίδα Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης Ελλάδας, 2022).

Μια ουσιαστική πτυχή της στρατηγικής ψηφιακού μετασχηματισμού περιλαμβάνει την ενσωμάτωση του κανονισμού eIDAS, ο οποίος αφορά τις υπηρεσίες ηλεκτρονικής αναγνώρισης και εμπιστοσύνης για ηλεκτρονικές συναλλαγές εντός της εσωτερικής αγοράς. Αν και η Ελλάδα προσφέρει επί του παρόντος δύο διαφορετικά συστήματα ηλεκτρονικής αναγνώρισης, δεν έχουν ακόμη αναγνωριστεί επίσημα βάσει του κανονισμού eIDAS. Αυτά τα συστήματα παρέχουν στα άτομα τη δυνατότητα να εμπλακούν με τη δημόσια διοίκηση μέσω της χρήσης έξυπνων συσκευών. Συγκεκριμένα, το 80% του πληθυσμού στην Ελλάδα χρησιμοποιεί τουλάχιστον ένα ηλεκτρονικό σύστημα αναγνώρισης (Επίσημη ιστοσελίδα Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης Ελλάδας, 2022). Η χώρα παραμένει αφοσιωμένη στον ψηφιακό μετασχηματισμό των δημόσιων υπηρεσιών της, με έμφαση στη βελτίωση των υποδομών, τον εξορθολογισμό των διαδικασιών και τη μείωση του διοικητικού φόρτου τόσο για τους πολίτες όσο και για τις επιχειρήσεις. Με την ταχεία εφαρμογή ψηφιακών δημόσιων υπηρεσιών, η Ελλάδα στοχεύει να προσελκύσει εγχώριες και ξένες επενδύσεις, να ενισχύσει την ανταγωνιστικότητά της και να συμβάλει στον στόχο της Ψηφιακής Δεκαετίας να διασφαλίσει ότι όλες οι βασικές δημόσιες υπηρεσίες είναι διαθέσιμες στο διαδίκτυο σε πολίτες και επιχειρήσεις. Αυτή η δέσμευση ευθυγραμμίζεται με τους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Επίσημη ιστοσελίδα Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης Ελλάδας, 2022).

Η ψηφιοποίηση των δημόσιων υπηρεσιών έχει επισπεύσει και απλοποιήσει σημαντικά την εφαρμογή τους. Δεν είναι τυχαίο ότι η πλειονότητα των ατόμων και των επιχειρήσεων στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που αντιπροσωπεύουν πάνω από το 60%, επιλέγουν ψηφιακά μέσα για να ικανοποιήσουν τα αιτήματά τους από τον δημόσιο τομέα (Natsis et al., 2020). Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί ότι πάνω από το 80% των δημόσιων υπηρεσιών είναι προσβάσιμες μέσω επαφής με κρατικούς φορείς (Katehakis & Kouroubali, 2022). Η μετάβαση από τον αναλογικό κόσμο στον ψηφιακό μετασχηματισμό είναι πλέον επιτακτική ανάγκη. Ως εκ τούτου, είναι ζωτικής σημασίας για τους πολίτες, τις επιχειρήσεις, την κυβέρνηση και τον δημόσιο τομέα να αγκαλιάσουν συλλογικά μια πιο ψηφιακή σφαίρα, προσφέροντας μεγαλύτερες επιλογές και απλοποιημένες διαδικασίες (Bousdekis & Kardaras, 2020).

Επιπλέον, η στρατηγική ψηφιακού μετασχηματισμού της χώρας θα ενισχυθεί μέσω της εισαγωγής καινοτόμων τεχνολογιών στην ψηφιακή της ανάπτυξη. Τα θεμελιώδη στοιχεία της συνολικής διαδικασίας, που αφορούν τόσο τις κοινωνικές όσο και τις οικονομικές πτυχές, περιστρέφονται γύρω από την εδραίωση της κυβερνητικής ασφάλειας (Natsis et al., 2020). Για να προωθηθεί η πρόοδος της ασφάλειας στον κυβερνοχώρο, πρέπει να αναληφθεί μια σειρά από πολύπλευρες και ποικίλες ενέργειες. Ένα ζωτικό βήμα περιλαμβάνει την ανάπτυξη ενός φιλικού προς τον χρήστη και ρεαλιστικού οδηγού ασφαλείας, μαζί με τη διαμόρφωση στρατηγικής για την αξιολόγηση της ψηφιακής επάρκειας των επιχειρήσεων (Loukadounou, Koutsoula & Loukis, 2020). Επιπλέον, η εφαρμογή μιας πλατφόρμας αφιερωμένης στην αξιολόγηση της προστασίας ιστοτόπων θα διαδραμάτιζε κεντρικό ρόλο στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης του κοινού στην ψηφιοποίηση των υπηρεσιών (Επίσημος ιστότοπος του Υπουργού Ψηφιακής Διακυβέρνησης).

Η πρόοδος της συνδεσιμότητας και της συμβατότητας μεταξύ ψηφιακών συστημάτων και ατόμων είναι το βασικό στοιχείο που δίνει τη δυνατότητα σε ένα προϊόν ή σύστημα να ενσωματώνεται απρόσκοπτα με άλλα συστήματα και να εκτελεί τις λειτουργίες του χωρίς κανένα εμπόδιο ή περιορισμό (Loukadounou, Koutsoula & Loukis, 2020). Αυτή η κρίσιμη ευθύνη εμπίπτει στη δικαιοδοσία της Γενικής Γραμματείας Πληροφοριών και Συστημάτων Δημόσιας Διοίκησης (ΓΓΠΣΔΔ), η οποία έχει αναπτύξει ένα εργαλείο που επιτρέπει στους χρήστες να αναζητούν εύκολα και να έχουν πρόσβαση στις απαραίτητες διαδικτυακές υπηρεσίες. Μέσω αυτού του εργαλείου, όλοι οι κρατικοί φορείς θα έχουν τη δυνατότητα να επικοινωνούν και να αλληλεπιδρούν αβίαστα με τα Κέντρα Διαλειτουργικότητας. Απώτερος στόχος όλου αυτού του έργου είναι η συνεχής και ουσιαστική ενίσχυση της

ψηφιοποίησης των δημόσιων υπηρεσιών (Επίσημος ιστότοπος του Υπουργού Ψηφιακής Διακυβέρνησης).

Ένας από τους βασικούς άξονες της ψηφιακής στρατηγικής είναι η καθιέρωση ενός συστήματος οριζόντιας διαλειτουργικότητας, το οποίο στοχεύει στο μετασχηματισμό του δημόσιου τομέα μέσω ψηφιακών μέσων (Natsis et al., 2020). Αυτό το ολοκληρωμένο έργο περιλαμβάνει την ανάπτυξη ενός συστήματος οικονομικής διαχείρισης για τον δημόσιο τομέα, με απώτερο στόχο την ενίσχυση της αλληλεπίδρασης και τον εκσυγχρονισμό. Για να επιτευχθεί αυτό, θα εφαρμοστούν διάφορα μέτρα, όπως η διεξαγωγή μελετών για τη βελτίωση των υφιστάμενων διαδικασιών και η συμμετοχή νέων επαγγελματιών στη διαδικασία. Επιπλέον, θα δημιουργηθεί ένα νέο και ισχυρό σύστημα για την αντιμετώπιση των δημοσιονομικών προκλήσεων που αντιμετωπίζει το κράτος (Karamalis & Vasilopoulos, 2020). Η βασική λειτουργία κάθε δημόσιας υπηρεσίας είναι η παροχή συμβουλών και πληροφοριών σε πολίτες ή επιχειρήσεις με έγκυρη αιτιολόγηση, σχετικά με θέματα που σχετίζονται με το κράτος. Η ποιότητα των υπηρεσιών του δημόσιου τομέα συνδέεται άμεσα με την εμπιστοσύνη που έχουν οι πολίτες στην κυβέρνηση. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο η μετάβαση από την αναλογική στην ψηφιακή παροχή υπηρεσιών είχε σημαντικό αντίκτυπο στη συμπεριφορά των πολιτών (Karamalis & Vasilopoulos, 2020).

Αναγνωρίζοντας αυτό, το κράτος έχει απλοποιήσει και ψηφιοποιήσει ορισμένες από τις υπηρεσίες του, διασφαλίζοντας ότι είναι εύκολα προσβάσιμες και αποτελεσματικές για την πλειοψηφία των πολιτών. Η πλατφόρμα που συγκέντρωσε τα πιο θετικά σχόλια και έφερε επανάσταση στον τρόπο αλληλεπίδρασης πολιτών και επιχειρήσεων με τις δημόσιες υπηρεσίες είναι το «GOV.gr». Σήμερα, με μια εκπληκτική σειρά από πάνω από 1370 ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες, η πύλη «Gov.gr» λειτουργεί ως ο απόλυτος κόμβος για όλες τις διαδικτυακές ανάγκες. Το 2021 σημειώθηκε μια άνευ προηγουμένου αύξηση των ψηφιακών συναλλαγών, φτάνοντας τα αξιοσημείωτα 566 εκατομμύρια, μια σημαντική εξαπλάσια αύξηση σε σύγκριση με τα 94 εκατομμύρια του προηγούμενου έτους. Βάσει του Μέσου Τεχνικής Υποστήριξης 2022, η πύλη «Gov.gr» έρχεται στο επίκεντρο, πρωτοστατώντας σε ένα αιχμής, συνεργατικό οικοσύστημα ολοκληρωμένων ψηφιακών δημόσιων υπηρεσιών παράλληλα με την επαναστατική ενιαία ψηφιακή πύλη επόμενης γενιάς, την Επίσημη Ιστοσελίδα GOV.gr. (Επίσημος ιστότοπος GOV.gr).

Αυτή η πλατφόρμα είναι ένα κρίσιμο εργαλείο για τους Έλληνες πολίτες, επιτρέποντάς τους να εκπληρώσουν εύκολα και γρήγορα πολλά από τα δημόσια αιτήματά τους. Με συνολικά 900 υπηρεσίες κατανεμημένες σε έντεκα διαφορετικές κατηγορίες, αυτή η πλατφόρμα στοχεύει να καλύψει τις ανάγκες των πολιτών παρέχοντας μια κεντρική

τοποθεσία για όλες τις δημόσιες υπηρεσίες. Η δημιουργία του ήταν αποτέλεσμα προσεκτικής ανάλυσης των απαιτήσεων τόσο των ιδιωτών όσο και των επιχειρήσεων, με στόχο την προσφορά αποτελεσματικών λύσεων. Συγκεκριμένα, το «GOV.gr» έχει εξορθολογίσει σημαντικά τις διαδικασίες όπως η έκδοση υπεύθυνων δηλώσεων, διευκολύνοντας την πλοήγηση των χρηστών. Κάνοντας είσοδο χρησιμοποιώντας τους προσωπικούς τους κωδικούς TAXIS, τα άτομα μπορούν να επιλέξουν τη συγκεκριμένη υπηρεσία που ευθυγραμμίζεται με το αίτημά τους. Αυτή η πλατφόρμα απλοποιεί πραγματικά την αλληλεπίδραση μεταξύ πολιτών και κυβέρνησης, προς όφελος και των δύο πλευρών (Επίσημος ιστότοπος GOV.gr).

Ο εξευρωπαϊσμός της ελληνικής ηλεκτρονικής διακυβέρνησης περιλαμβάνει την ενσωμάτωση πρακτικών ψηφιακής διακυβέρνησης σύμφωνα με τα πρότυπα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Η Ελλάδα, όπως και άλλα κράτη μέλη της ΕΕ, συνεχίζει να αντιμετωπίζουν τις εξελισσόμενες προκλήσεις και ευκαιρίες που παρουσιάζει η ένταξή της στην ΕΕ, ιδίως λαμβάνοντας υπόψη τις ευρύτερες εξελίξεις στην ΕΕ. Η εστίαση στις ψηφιακές δεξιότητες θέτει μια σημαντική πρόκληση στο πλαίσιο του συνολικού έργου ψηφιακού μετασχηματισμού, καθώς ένα σημαντικό μέρος του πληθυσμού της Ελλάδας στερείται εξοικείωσης με το διαδίκτυο. Κατά συνέπεια, η στρατηγική ανάπτυξη του ψηφιακού μετασχηματισμού πρέπει να δώσει προτεραιότητα στην καλλιέργεια ψηφιακών δεξιοτήτων τόσο για τους πολίτες όσο και για τους υπαλλήλους του δημόσιου τομέα. Είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε ότι ακόμη και οι μακροχρόνιοι εργαζόμενοι στο δημόσιο τομέα ενδέχεται να μην διαθέτουν επαρκείς γνώσεις υπολογιστών και Διαδικτύου. Έτσι, η μετάβαση στην ψηφιακή διακυβέρνηση αντιπροσωπεύει μια ουσιαστική αλλαγή για τα άτομα που εμπλέκονται σε αυτή τη διαδικασία. Για την αντιμετώπιση αυτού του ζητήματος, η κατάρτιση γίνεται μια ζωτική λύση τόσο για τους εργαζόμενους όσο και για τους πολίτες. Η Φινλανδία, για παράδειγμα, προσφέρει δωρεάν πακέτα εκπαίδευσης στην τεχνητή νοημοσύνη για τους πολίτες, με στόχο να αμβλύνει τυχόν δυσκολίες που μπορεί να προκύψουν. Όταν εξετάζουμε την εκπαίδευση των δημοσίων υπαλλήλων σε ψηφιακό περιβάλλον, γίνεται προφανές ότι υπάρχουν ορισμένα εμπόδια που πρέπει να ξεπεραστούν. Είναι κατανοητό ότι οι εργαζόμενοι μεγαλύτερης ηλικίας μπορεί να δυσκολεύονται να κατανοήσουν τις διάφορες αλλαγές και τροποποιήσεις που επιφέρει ο ψηφιακός μετασχηματισμός (Loukadounou et al., 2020).

Ωστόσο, είναι σημαντικό να λάβουν την απαραίτητη εκπαίδευση και τον επαρκή χρόνο για να κατανοήσουν πλήρως και να ενσωματώσουν αυτές τις νέες δράσεις. Χωρίς την κατάλληλη εκπαίδευση και εφαρμογή από τους ίδιους τους εργαζόμενους, οι επιμέρους

διαδικασίες του νέου ψηφιακού κόσμου του κοινού δεν θα είναι συμφέρουσες για κανέναν. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να δοθεί έμφαση στην παροχή ολοκληρωμένης και εκτεταμένης κατάρτισης για τους δημόσιους υπαλλήλους, καθώς η απόκτηση θεμελιωδών ψηφιακών δεξιοτήτων είναι απαραίτητη για την εξέλιξη της σταδιοδρομίας τους (Bousdekis&Kardaras, 2020).

Είναι σημαντικό για τους εργαζόμενους να αναγνωρίσουν ότι αυτή η μετάβαση πραγματοποιείται για τη βελτίωση όλων των εμπλεκομένων, συμπεριλαμβανομένων των ίδιων. Η εκπαίδευση που θα λάβουν έχει σχεδιαστεί για να τους ωφελήσει και ατομικά. Με αυτή τη νέα γνώση, όχι μόνο θα έχουν πρόσβαση σε ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες, αλλά θα έχουν και τη δυνατότητα να παρέχουν αυτές τις υπηρεσίες στους συμπολίτες τους. Φυσικά, ο αποτελεσματικός σχεδιασμός και η πρόσληψη ικανών ηγετών είναι απαραίτητα για την επιτυχή εφαρμογή του προγράμματος κατάρτισης. Αυτοί οι ηγέτες θα διαδραματίσουν ζωτικό ρόλο στην παρακίνηση των εργαζομένων και στην καθοδήγησή τους προς την υιοθέτηση του ψηφιακού μετασχηματισμού (Moumtzidis et al., 2022).

3. Συμπεράσματα - Συζήτηση

Ο στόχος της παρούσας εργασίας ήταν η ανάλυση της ανάπτυξης της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), με ιδιαίτερη έμφαση στις παρούσες συνθήκες μετά την πανδημία COVID-19. Η ηλεκτρονική διακυβέρνηση, η οποία χρησιμοποιεί τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνιών (ΤΠΕ) για τη βελτίωση της αποδοτικότητας και της αποτελεσματικότητας των κυβερνητικών λειτουργιών και της παροχής υπηρεσιών, έχει γίνει ολοένα και πιο σημαντική σε παγκόσμια κλίμακα. Η εξέταση του εξευρωπαϊσμού της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης είναι ζωτικής σημασίας, καθώς έχει τη δυνατότητα να αποκαλύψει πρότυπα συνεργασίας, να εντοπίσει εμπόδια και να προτείνει τακτικές για τη βελτιστοποίηση της ψηφιοποίησης των δημόσιων υπηρεσιών σε διάφορα κράτη μέλη.

Ένας περιορισμός της παρούσας βιβλιογραφικής ανασκόπησης που επικεντρώνεται στην πρόοδο της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης εντός της ΕΕ σε σχέση με τον εξευρωπαϊσμό είναι η πιθανότητα χρονικού χάσματος. Ο τομέας της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης εξελίσσεται συνεχώς, με ραγδαίες εξελίξεις στην τεχνολογία και αλλαγές πολιτικής. Ως αποτέλεσμα, μια τέτοια ανάλυση μπορεί γρήγορα να γίνει ξεπερασμένη, χωρίς να περιλαμβάνει πρόσφατες εξελίξεις, πρωτοβουλίες και προκλήσεις που σχετίζονται με τον εξευρωπαϊσμό της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης.

Επιπλέον, η ανάλυση μπορεί να συναντήσει δυσκολίες όταν προσπαθεί να συμπεριλάβει τις διάφορες προοπτικές και στρατηγικές που χρησιμοποιούν τα κράτη μέλη της ΕΕ στις προσπάθειές τους να εφαρμόσουν τον ψηφιακό μετασχηματισμό και την ηλεκτρονική διακυβέρνηση. Κάθε χώρα διαθέτει ξεχωριστές πολιτικές, οικονομικές και πολιτιστικές συνθήκες που διαμορφώνουν τον τρόπο με τον οποίο αγκαλιάζουν και τροποποιούν τις ψηφιακές τεχνολογίες. Η παραμέληση της αναγνώρισης αυτής της ποικιλομορφίας μπορεί να οδηγήσει σε υπεραπλούστευση ή ευρείες γενικεύσεις, περιορίζοντας έτσι τη συνάφεια και την πρακτικότητα των ερευνητικών ευρημάτων.

Επιπροσθέτως, αν και η βιβλιογραφία μπορεί να προσφέρει πολύτιμες προοπτικές για τις μοναδικές εμπειρίες διαφορετικών χωρών, η διεξαγωγή μιας ενδελεχούς συγκριτικής ανάλυσης μπορεί να παρουσιάζει ορισμένους περιορισμούς. Οι διαφορές στην προσβασιμότητα των δεδομένων, στις ερευνητικές προσεγγίσεις και στις ερευνητικές προτεραιότητες μπορεί να εμποδίσουν τη δυνατότητα πραγματοποίησης σημαντικών

συγκρίσεων μεταξύ των κρατών μελών, περιορίζοντας έτσι τη δυνατότητα εφαρμογής των ευρημάτων.

Άξιο επισημάνσης είναι και η παρουσία γλωσσικών φραγμών που αποτελεί σημαντικό περιορισμό στην αποτελεσματικότητα αυτής της βιβλιογραφικής ανασκόπησης. Ο πιθανός περιορισμός προκύπτει από το γεγονός ότι οι σχετικές μελέτες και εκθέσεις μπορούν να δημοσιεύονται σε διάφορες γλώσσες σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ. Εστιάζοντας αποκλειστικά στα αγγλικά και στα ελληνικά, υπάρχει ο κίνδυνος να παραβλεφθούν πολύτιμες πληροφορίες που υπάρχουν σε άλλες γλώσσες, επηρεάζοντας τελικά την πληρότητα της ανάλυσης.

Έτσι, αν και αυτή η παρούσα ανάλυση προσφέρει μια πολύτιμη εδραίωση της τρέχουσας γνώσης, είναι σημαντικό για τους ερευνητές και τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής να εξετάσουν κριτικά την εξέλιξη της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στην ΕΕ, λαμβάνοντας υπόψη τα πιθανά κενά και τις προκλήσεις που επισημαίνονται από αυτούς τους περιορισμούς στην υπάρχουσα βιβλιογραφία.

Η παρούσα ανασκόπηση καταλήγει στο συμπέρασμα πως η ανάγκη να αναλυθεί η διαδικασία εξευρωπαϊσμού στην ηλεκτρονική διακυβέρνηση είναι επιτακτική, καθώς αποκαλύπτει πρότυπα συνεργασίας, εντοπίζει κοινές προκλήσεις και θέτει τα θεμέλια για την πρόταση στρατηγικών για τη βελτιστοποίηση της ψηφιοποίησης των δημόσιων υπηρεσιών στα κράτη μέλη. Κατανοώντας πώς τα έθνη συνεργάζονται, μαθαίνουν το ένα από τις εμπειρίες του άλλου και αντιμετωπίζουν κοινά εμπόδια στους ψηφιακούς μετασχηματισμούς τους, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής αποκτούν πολύτιμες γνώσεις για την ανάπτυξη στρατηγικών που ενισχύουν τη διαλειτουργικότητα, τυποποιούν πρακτικές και βελτιώνουν τις ψηφιακές υπηρεσίες με μια προσέγγιση με επίκεντρο τον πολίτη.

Έτσι, η παρούσα εργασία χρησιμεύει ως οδικός χάρτης για τη συλλογική επίλυση προβλημάτων, δίνοντας τη δυνατότητα στα κράτη μέλη να περιηγηθούν στην πολυπλοκότητα της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, να προωθήσουν τη συνεργασία και τελικά να προωθήσουν την ψηφιοποίηση των δημόσιων υπηρεσιών με συνεκτικό και αποτελεσματικό τρόπο σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι επιπτώσεις της έρευνας που παρουσιάζονται στην παρούσα εργασία είναι σημαντικές για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής τόσο σε εθνικό όσο και σε επίπεδο ΕΕ.

Καθώς οι κυβερνήσεις προσπαθούν να μεγιστοποιήσουν τα πλεονεκτήματα της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης ενώ αντιμετωπίζουν τις σχετικές δυσκολίες, οι συστάσεις που διατυπώνονται στην παρούσα εργασία μπορούν να προσφέρουν πολύτιμες γνώσεις για

την ανάπτυξη πολιτικής. Εντοπίζοντας επιτυχημένες προσεγγίσεις και πιθανές προκλήσεις, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής μπορούν να κάνουν καλά ενημερωμένες επιλογές για να βελτιώσουν την ανθεκτικότητα, τη συμπερίληψη και την αποτελεσματικότητα των στρατηγικών τους για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση. Έτσι, αυτή η εργασία χρησιμεύει ως πρακτικό εργαλείο και για τη χάραξη πολιτικών που ευθυγραμμίζονται με τις μεταβαλλόμενες απαιτήσεις των πολιτών και τις απαιτήσεις της ψηφιακής διακυβέρνησης.

Στο ευρύτερο πλαίσιο της κοινωνίας, αυτή η έρευνα χρησιμεύει για την ενίσχυση της δύναμης εν μέσω απρόβλεπτων εμποδίων και προκλήσεων. Μέσα από μια διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο τα συστήματα ηλεκτρονικής διακυβέρνησης έχουν προσαρμοστεί στις διαταραχές που επιφέρει η πανδημία, η μελέτη μεταδίδει πολύτιμες γνώσεις σχετικά με τη δημιουργία ανθεκτικών και ευέλικτων πλαισίων διακυβέρνησης. Σε μια εποχή όπου η τεχνολογική πρόοδος και οι παγκόσμιες κρίσεις είναι αναπόφευκτες, η παρούσα εργασία παρουσιάζει πολύτιμες προοπτικές για την ενίσχυση της ανθεκτικότητας στους δημόσιους θεσμούς, διασφαλίζοντας την ικανότητά τους να ανταποκρίνονται επαρκώς στις απαιτήσεις των πολιτών ακόμη και σε απaráμιλλες διακοπές. Ως αποτέλεσμα, συμβάλλει στη σταθερότητα και την ευημερία των κοινωνιών στο σύνολό τους.

Στον σύγχρονο επιχειρηματικό κόσμο, που χαρακτηρίζεται από την παγκοσμιοποίηση και τις τεχνολογικές εξελίξεις, η εφαρμογή πρακτικών ψηφιακής διακυβέρνησης έχει καταστεί ύψιστη προτεραιότητα. Γενικότερα, το επίπεδο ψηφιοποίησης σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) είναι επί του παρόντος άνισο, αν και υπάρχουν ενδείξεις σύγκλισης. Ενώ ορισμένοι πρωτοπόροι έχουν διατηρήσει τις θέσεις τους, σημαντικός αριθμός κρατών μελών ευθυγραμμίζονται τώρα με τον μέσο όρο της ΕΕ. Συγκεκριμένα, πολλά κράτη μέλη που είχαν χαμηλότερα επίπεδα ψηφιοποίησης πριν από πέντε χρόνια, προχωρούν με ταχύτερο ρυθμό σε σύγκριση με άλλα, γεγονός που υποδηλώνει μια συνολική σύγκλιση στον ψηφιακό τομέα εντός της ΕΕ. Η επιτυχής υλοποίηση των ψηφιακών στόχων για την επόμενη δεκαετία βασίζεται στις συλλογικές προσπάθειες όλων των κρατών μελών. Κάθε χώρα θα συμβάλει σε αυτόν τον φιλόδοξο στόχο από μια μοναδική αφετηρία, επηρεασμένη από παράγοντες όπως οι διαθέσιμοι πόροι, τα συγκριτικά πλεονεκτήματα, το μέγεθος του πληθυσμού, η οικονομική κλίμακα και οι τομείς εμπειρογνωμοσύνης. Για παράδειγμα, τα κράτη μέλη με μεγαλύτερες οικονομίες ή πληθυσμούς θα πρέπει να έχουν καλές επιδόσεις για να εξασφαλίσουν ότι η Ευρώπη στο σύνολό της επιτυγχάνει τους στόχους που έχουν τεθεί για το 2030. Εν τω μεταξύ, οι πρωτοπόροι της ψηφιακής τεχνολογίας πρέπει να συνεχίσουν να προοδεύουν προκειμένου να ηγούνται της παγκόσμιας ψηφιοποίησης, ενώ όλα τα κράτη μέλη θα καθοδηγούνται

από τις συγκεκριμένες οικονομικές και κοινωνικές τους απαιτήσεις (Επίσημος ιστότοπος του Υπουργού Ψηφιακής Διακυβέρνησης της Ελλάδας, 2022).

Η χρήση των νέων τεχνολογιών, όπως κάθε άλλο εργαλείο σε ένα επιχειρηματικό περιβάλλον, μπορεί να οδηγήσει είτε σε θετικά είτε αρνητικά αποτελέσματα, ανάλογα με τον τρόπο με τον οποίο αγκαλιάζονται και χρησιμοποιούνται από τους υπεύθυνους για την ένταξή τους. Αυτή η ιδέα αντιμετωπίζει τη διστακτικότητα που επιδεικνύουν πολλές εταιρείες όσον αφορά την υιοθέτηση και τη χρήση νέων τεχνολογιών, συχνά λόγω επιφυλάξεων και ανησυχιών. Ωστόσο, είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε ότι στο σημερινό ταχέως μεταβαλλόμενο τεχνολογικό τοπίο, η υιοθέτηση νέων τεχνολογιών δεν είναι πλέον μια επιλογή διακριτικής ευχέρειας, αλλά μάλλον μια ουσιαστική απαίτηση για τις εταιρείες να διατηρήσουν την ανταγωνιστικότητά τους στους αντίστοιχους κλάδους τους.

Για να καλλιεργηθεί μια ασφαλής ψηφιακή ατμόσφαιρα χωρίς αποκλεισμούς είναι επιτακτική ανάγκη το έθνος να εντείνει τις προσπάθειές του για να ενισχύσει τις ψηφιακές δεξιότητες ολόκληρου του πληθυσμού του. Αυτό όχι μόνο θα ευθυγραμμιστεί με τον στόχο της Ψηφιακής Δεκαετίας να διασφαλιστεί ότι τουλάχιστον το 80% των πολιτών της ΕΕ θα διαθέτουν θεμελιώδεις ψηφιακές δεξιότητες έως το 2030, αλλά και θα ενδυναμώσει τα άτομα σε ευρεία κλίμακα. Επιπλέον, ενισχύοντας τις τάξεις των ψηφιακών ειδικών, η Ελλάδα μπορεί να αξιοποιήσει πλήρως τα πλεονεκτήματα που προσφέρει ο ψηφιακός μετασχηματισμός σε όλους τους τομείς της οικονομίας της. Αυτή η συντονισμένη προσπάθεια θα συμβάλει επίσης στον στόχο της Ψηφιακής Δεκαετίας για καλλιέργεια 20 εκατομμυρίων ειδικών στις ΤΠΕ στην ΕΕ έως το 2030.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Επίσημη ιστοσελίδα «GOV.gr» Διαθέσιμο στο: <https://www.gov.gr/> Πρόσβαση 23/12/2023.

Επίσημη ιστοσελίδα Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης Ελλάδας, (2022). Πορεία δείκτη DESI. Διαθέσιμο στο: https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2015/06/DESI_2022_Greece_el_efyTi4djg1dKZSrfa8LNzeXUE_88749.pdf, Πρόσβαση 23/12/2023.

Ξενόγλωσση

Aarestrup, F. M., Albeyatti, A., Armitage, W. J., Auffray, C., Augello, L., Balling, R., ... & Van Oyen, H. (2020). Towards a European health research and innovation cloud (HRIC). *Genome medicine*, 12, 1-14.

Albukhitan, S. (2020). Developing digital transformation strategy for manufacturing. *Procedia computer science*, 170, 664-671

Alexiadou, N. (2014). Policy learning and Europeanisation in education: The governance of a field and the transfer of knowledge. *Transnational policy flows in European education: The making and governing of knowledge in the education policy field*, 123-140.

Androniceanu, A., Kinnunen, J., & Georgescu, I. (2020). E-Government clusters in the EU based on the Gaussian Mixture Models. *Administrative Management Public*, (35), 6-20.

Ardielli, E., & Halásková, M. (2015). Assessment of E-government in EU countries. *Scientific papers of the University of Pardubice. Series D, Faculty of Economics and Administration*. 34/2015.

Balaskas, S., Panagiotarou, A., & Rigou, M. (2022). The Influence of Trustworthiness and Technology Acceptance Factors on the Usage of e-Government Services during COVID-19: A Case Study of Post COVID-19 Greece. *Administrative Sciences*, 12(4), 129.

Barbero, M., Potes, M. L., Vancauwenberghe, G., & Vandenbroucke, D. (2019). The role of spatial data infrastructures in the digital government transformation of public administrations. *Publications Office of the European Union: Luxembourg*.

Bertot, J. C., Gorham, U., Jaeger, P. T., Sarin, L. C., & Choi, H. (2014). Big data, open government and e-government: Issues, policies and recommendations. *Information polity*, 19(1-2), 5-16.

- Biegelbauer, P., & Weber, M. (2018). 13. EU research, technological development and innovation policy. *Handbook of European Policies: Interpretive Approaches to the EU*, 241.
- Borrás, S., & Greve, B. (2004). Concluding remarks: New method or just cheap talk? *Journal of European Public Policy*, 11(2), 329-336.
- Borrás, S., & Jacobsson, K. (2004). The open method of co-ordination and new governance patterns in the EU. *Journal of European public policy*, 11(2), 185-208.
- Bousdekis, A., & Kardaras, D. (2020). Digital transformation of local government: A case study from Greece. In *2020 IEEE 22nd Conference on Business Informatics*, 10(2), 131-140.
- Campmas, A., Iacob, N., & Simonelli, F. (2022). How can interoperability stimulate the use of digital public services? An analysis of national interoperability frameworks and e-Government in the European Union. *Data & Policy*, 4, e19.
- Centeno, C., van Bavel, R., & Burgelman, J. C. (2005). A Prospective View of e-Government in the European Union. *Electronic Journal of e-Government*, 3(2), pp83-90.
- Chadwick, A., & May, C. (2003). Interaction between States and Citizens in the Age of the Internet: “e-Government” in the United States, Britain, and the European Union. *Governance*, 16(2), 271-300.
- Chantillon, M., Simonofski, A., Tombal, T., Kruk, R., Cromptvoets, J., & Snoeck, M. (2020). Analyzing e-government through the Multi-Level Governance lens-An exploratory study in Belgium. In *Proceedings of Ongoing Research, Practitioners, Workshops, Posters, and Projects of the International Conference EGOV-CeDEM-ePart 2020* (Vol. 2797, pp. 175-184). CEUR Workshop Proceedings.
- Ciolan, I. M. (2013). Advancing Europeanization through digital agenda: Effects on the social policy of EU. *Revista De Administratie Publica Si Politici Sociale*, 11(2), 279.
- Codagnone, C., Misuraca, G., Savoldelli, A., & Lupiañez-Villanueva, F. (2015). Institutional isomorphism, policy networks, and the analytical depreciation of measurement indicators: The case of the EU e-government benchmarking. *Telecommunications Policy*, 39(3-4), 305-319.
- Coman, R., & Tulmets, E. (2021). Policy transfer within the European Union and beyond: Europeanization in times of stability and crises. *Handbook of policy transfer, diffusion and circulation*, 337-363.
- Criado, J. I. (2012). Interoperability of e Government for Building Intergovernmental Integration in the European Union. *Social Science Computer Review*, 30(1), 37-60.
- Dada, D. (2006). The failure of E-government in developing countries: A literature review. *The electronic journal of information systems in developing countries*, 26(1), 1-10.
- De la Porte, C., & Jensen, M. D. (2021). The next generation EU: An analysis of the dimensions of conflict behind the deal. *Social Policy & Administration*, 55(2), 388-402.

- Delcour, L., & Wolczuk, K. (2015). The EU's unexpected 'ideal neighbour'? The perplexing case of Armenia's Europeanisation. *Journal of European Integration*, 37(4), 491-507.
- Doran, N. M., Puiu, S., Bădîrcea, R. M., Pirtea, M. G., Doran, M. D., Ciobanu, G., & Mihit, L. D. (2023). E-government development—A key factor in government administration effectiveness in the European Union. *Electronics*, 12(3), 641.
- Đurman, P., Musa, A., & Koprić, I. (2022). Participatory lawmaking in the digital age: the case of the e-public consultations platform in Croatia. *Engaging Citizens in Policy Making: e-Participation Practices in Europe*. Cheltenham, UK, 91-103.
- Dyduch, J. (2015). Europeanization of the Energy Policy within the European Union's System of Governance. Dyduch, J. (2015). *Europeanization of the Energy Policy within the European Union's system of Governance*.
- Eom, S. J., & Lee, J. (2022). Digital government transformation in turbulent times: Responses, challenges, and future direction. *Government Information Quarterly*, 39(2), 101690.
- Fang, Z. (2002). E-government in digital era: concept, practice, and development. *International journal of the Computer, the Internet and management*, 10(2), 1-22.
- Gidlund, K. L. (2015) Three e-Governments Living Happily Ever After: Discursive Tensions and Conflicting Epistemic Cultures in the Development of Public E-Services. *International Journal of Electronic Government Research*, 11(3), 43-56.
- Goloshchapova, T., Yamashev, V., Skornichenko, N., & Strielkowski, W. (2023). E-Government as a Key to the Economic Prosperity and Sustainable Development in the Post-COVID Era. *Economies*, 11(4), 112.
- Gobble, M. M. (2018). Digital strategy and digital transformation. *Research Technology Management*, 61(5), 66-71.
- Goldkuhl, G. (2009). Innovation in a regulated environment?-Legal barriers for e-government development. *International Journal of Public Information Systems*, 5(2).
- Gray, J., & Rumpe, B. (2017). Models for the digital transformation. *Software & Systems Modeling*, 16(2), 307-308.
- Grönlund, Å. (2010). Ten years of e-government: The 'end of history' and new beginning. In *Electronic Government: 9th IFIP WG 8.5 International Conference, EGOV 2010, Lausanne, Switzerland, August 29-September 2, 2010. Proceedings 9* (pp. 13-24). Springer Berlin Heidelberg.
- Grünhut, Z. (2017). Concepts, approaches and methods on europeanisation—a meta-analysis. *Eastern Journal of European Studies*, 8(1), 157-176.
- Guenzi, P., & Habel, J. (2020). Mastering the digital transformation of sales. *California Management Review*, 62(4), 57-85.
- Heidbreder, E. G. (2015). Multilevel policy enforcement: Innovations in how to administer liberalized global markets. *Public Administration*, 93(4), 940-955.
- Hodzic, S., Ravselj, D., & Alibegovic, D. J. (2021). E-Government Effectiveness and Efficiency in EU-28 and COVID-19. *Cent. Eur. Pub. Admin. Rev.*, 19, 159.

- IGI Global. (2009). What Is Electronic Government (E-Government). Available at: <https://www.igi-global.com/dictionary/investigating-enterprise-application-integration-adoption/9385> (Accessed: 9 November 2023).
- Ivan, K. (2019). Public administration reform in Croatia: Slow modernization during europeanization of resilient bureaucracy. *Вопросы государственного муниципального управления*, (5), 7-26.
- Joseph, S., & Avdic, A. (2016). Where do the Nordic nations Strategies Take e-Government?. *Electronic Journal of E-Government*, 14(1), 3-17.
- Karamalis, P., & Vasilopoulos, A. (2020). The digital transformation in public sector as a response to COVID-19 pandemic: The case of Greece. In *XIV Balkan Conference on Operational Research*, 11(3), 11-15
- Katehakis, D. G., & Kouroubali, A. (2022). Digital Transformation Challenges for the Development of Quality Electronic Medical Records in Greece. In *Quality of Healthcare in the Aftermath of the COVID-19 Pandemic*, 8(3), 112- 134.
- Kemmerling, A. (2014). Does Europeanization lead to policy convergence? The role of the Single Market in shaping national tax policies. In *The Political Economy of Europe's Incomplete Single Market* (pp. 138-153). Routledge.
- Krimmer, R., Dedovic, S., Schmidt, C., & Corici, A. A. (2021, August). Developing cross-border e-Governance: Exploring interoperability and cross-border integration. In *International Conference on Electronic Participation* (pp. 107-124). Cham: Springer International Publishing.
- Knill, C., & Lehmkuhl, D. (1999). How Europe matters. Different mechanisms of europeanization. *Different mechanisms of Europeanization*.
- Kshetri, N. (2017). Blockchain's roles in strengthening cybersecurity and protecting privacy. *Telecommunications policy*, 41(10), 1027-1038.
- Ladi, S., & Wolff, S. (2021). The EU Institutional Architecture in the Covid-19 Response: Coordinative Europeanization in Times of Permanent Emergency. *Journal of Common Market Studies*, 59(Suppl 1), 32.
- Loukadounou, S., Koutsona, V., & Loukis, E. (2020). Analyzing a Frugal Digital Transformation of a Widely Used Simple Public Service in Greece. In *European, Mediterranean, and Middle Eastern Conference on Information Systems*, 10(7), 223-237.
- Ma, L., & Zheng, Y. (2018). Does e-government performance actually boost citizen use? Evidence from European countries. *Public Management Review*, 20(10), 1513-1532.
- Maglaras, L., Drivas, G., Chouliaras, N., Boiten, E., Lambrinoudakis, C., & Ioannidis, S. (2020). Cybersecurity in the Era of Digital Transformation: The 66 case of Greece. In *2020 International Conference on Internet of Things and Intelligent Applications*, 10(8), 1-5.
- Malodia, S., Dhir, A., Mishra, M., & Bhatti, Z. A. (2021). Future of e-Government: An integrated conceptual framework. *Technological Forecasting and Social Change*, 173, 121102.
- Mărcuț, M. (2021). Multilevel Governance, Digital Transformation and Transformation of the State.

- Mulder, E. J., & Snijders, D. (2014, October). From Brussels to Brabant: delivering public value by implementing e-Government in a multilevel setting. In *Proceedings of the 8th international conference on theory and practice of electronic governance* (pp. 155-161).
- Musa, A., & Petak, Z. (2015). Coordination for policy in transition countries: Case of Croatia. *Int'l Pub. Admin. Rev.*, 13, 117.
- Natsis, C., Chrysanthopoulos, S., Laladakis, I., Nagkoulis, I., & Stamouli, M. A. (2020). Digital Transformation of the Health Sector in Greece: Evaluation of the Websites of Health Organizations in the Region of Attica. *Open Journal of Social Sciences*, 8(11), 65-81.
- Nizhnikau, R. (2016). Empowerment of domestic stakeholders: from outcome-oriented to process-oriented Europeanization in the ENP countries. In *Theorizing the European neighbourhood policy* (pp. 167-187). Routledge.
- OECD. (2001). E-Government: Analysis Framework and Methodology. Available at: <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=4752> (Accessed: 9 November 2023).
- Olsen, J. P. (2001). Garbage cans, new institutionalism, and the study of politics. *American Political Science Review*, 95(1), 191-198.
- Ovelheiro, B., Silveira, C., & Reis, L. (2021). Sustainability Design Applied to the Digital Signature of Documents. In *Handbook of Research on Multidisciplinary Approaches to Entrepreneurship, Innovation, and ICTs* (pp. 349-374). IGI Global.
- Pardo, T. A., Nam, T. & Burke, G.B. (2012). E-Government Interoperability: Interaction of Policy, Management, and Technology Dimensions. *Social Science Computer Review*, 30(1), 7-23
- Pelle, A. (2015). Europeanization of Research and Innovation Policies: Big Achievements but Still a Lot to Do. *Europeanization Processes from the Mesoeconomic Perspective: Industries and Policies*, 113.
- Perrotta, C., Bailey, C., Ryder, J., Haggis-Burridge, M., & Persico, D. (2020). Games as (not) culture: a critical policy analysis of the economic agenda of Horizon 2020. *Games and Culture*, 15(8), 902-922.
- Petroni, G., & Cloete, F. (2005). The Development of the Spanish Electronic Administration. *New Technologies in Public Administration*, 28, 60.
- Pierson, P. (2000). The limits of design: Explaining institutional origins and change. *Governance*, 13(4), 475-499.
- Protopappas, L., Sideridis, A. B., & Yialouris, C. P. (2020). Implementation Issues of Cross Border e-Government Systems and Services. In *HAICTA* (pp. 155-166).
- Rabaiah, A., & Vandijck, E. (2009). A Strategic Framework of e-Government: Generic and Best Practice. *Electronic Journal of e-Government*. 7(3), 241 - 258.
- Radaelli, C. M. (2003). The Europeanization of public policy. *The politics of Europeanization*, 320.
- Reis, J., Amorim, M., Melão, N., & Matos, P. (2018). Digital transformation: a literature review and guidelines for future research. In *World conference on information systems and technologies* 44(14), 411-421.

- Schwertner, K. (2017). Digital transformation of business. *Trakia Journal of Sciences*, 15(1), 388-393.
- Schimmelfennig, F. (2015). Europeanization beyond Europe. *Living reviews in European governance*, 10(1).
- Schipper, F., & van der Vleuten, E. (2008). Trans-European network development and governance in historical perspective. *Network Industries Quarterly*, 10(3), 5-7.
- Shaffer, G. C., & Pollack, M. A. (2009). Hard vs. soft law: Alternatives, complements, and antagonists in international governance. *Minn. L. Rev.*, 94, 706.
- Sielker, F. (2018). European spatial governance—towards a sectoralisation of spatial planning. *Journal of Property, Planning and Environmental Law*, 10(2), 126-139.
- Šitera, D. (2021). Europeanization and the State in Central and Eastern Europe: Political Economy of European Structural Funds.
- Soltes, D. (2015, April). Current Trends in Support of E-government by Modern Smart Technologies. In *2015 International Conference on Education Reform and Modern Management* (pp. 310-312). Atlantis Press.
- Sousa, M. J., & Rocha, Á. (2019). Digital learning: Developing skills for digital transformation of organizations. *Future Generation Computer Systems*, 91, 327-334.
- Ștefan, O. A. (2008). European competition soft law in European courts: A matter of hard principles? *European Law Journal*, 14(6), 753-772.
- Tawalbeh, L. A., Muheidat, F., Tawalbeh, M., & Quwaider, M. (2020). IoT Privacy and security: Challenges and solutions. *Applied Sciences*, 10(12), 4102.
- Tekic, Z., & Koroteev, D. (2019). From disruptively digital to proudly analog: A holistic typology of digital transformation strategies. *Business Horizons*, 62(6), 683-693.
- The World Bank. (2015). E-Government. Available online: <https://www.worldbank.org/en/topic/digitaldevelopment/brief/e-government> (Accessed: 9 November 2023).
- Tonra, B. (2015). Europeanization. *The Sage Handbook of European Foreign Policy*, Sage Publications Ltd.
- Trondal, J., & Bauer, M. W. (2017). Conceptualizing the European multilevel administrative order: Capturing variation in the European administrative system. *European political science review*, 9(1), 73-94.
- Ullah, A., Pinglu, C., Ullah, S., Abbas, H. S. M., & Khan, S. (2021). The role of e-governance in combating COVID-19 and promoting sustainable development: a comparative study of China and Pakistan. *Chinese Political Science Review*, 6(1), 86-118.
- Valle-Cruz, D., Criado, J. I., Sandoval-Almazán, R., & Ruvalcaba-Gomez, E. A. (2020). Assessing the public policy-cycle framework in the age of artificial intelligence: From agenda-setting to policy evaluation. *Government Information Quarterly*, 37(4), 101509.
- Viana, A. C. A. (2021). Digital transformation in public administration: from e-Government to digital government. *International Journal of digital law*, (1), 29-44.

- Vink, M. P., & Graziano, P. (2007). Challenges of a new research agenda. In *Europeanization: New research agendas* (pp. 3-20). London: Palgrave Macmillan UK.
- Wallstrom, A., Engstrom, A., Salehi-Sangari, E., & Styven, M. (2009). Public e-services from the citizens' perspective-adopting a market orientation. *International Journal of Public Information Systems*, 5(2).
- Westerman, G., Bonnet, D., & McAfee, A. (2014). The nine elements of digital transformation. *MIT Sloan Management Review*, 55(3), 1-6.
- Xanthopoulou, P. (2022). Blockchain and the digital transformation of the public sector: The Greek experience. *Technium Soc. Sci. J.*, 32, 558.
- Yera, A., Arbelaitz, O., Jauregui, O., & Muguerza, J. (2020). Characterization of e-Government adoption in Europe. *Plos one*, 15(4), e0231585.
- Zakrzewska, M., & Miciuła, I. (2021). Using e-government services and ensuring the protection of sensitive data in EU member countries. *Procedia Computer Science*, 192, 3457-3466.
- Zattoni, A., & Cuomo, F. (2008). Why adopt codes of good governance? A comparison of institutional and efficiency perspectives. *Corporate governance: an international review*, 16(1), 1-15.